Самостійна Україна

ЧЕРВЕНЬ - ЛИПЕНЬ, 1966

INDEPENDENT UKRAINE

ЧІКАГО — НЬЮ-ЙОРК

САМОСТІЙНА УКРАЇНА
INDEPENDENT UKRAINE

2315 West Chicago Avenue
Chicago, Ill., 60622

Ukrainian Monthly

Edited by Editorial Staff
Editor in Chief Michael Panasiuk

Yearly subscription $ 4.00, single copy 50 cents.
Mailed at Chicago Illinois.

Published by the
Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

ЗМІСТ

НА ПФ «С. У.» ЗЛОЖИЛИ

п. Степан Левкович — 10 дол., по 1 дол.: пп. Г. Туркевич, д-р В. Шнилька, Д. Салючок, Ф. Ткаченко, К. Фіцик, В. Каницький, Ю. Юринець — 6 дол., П. Ґенґало — 5 дол.

Щиро дякуємо!

ВІД РЕДАКЦІЇ: 1) З огляду на розбудову й модернізацію друкарні — видаємо це число за два місяці, Червень-Липень. Серпневе число появиться в першому тижні серпня.

2) В цьому числі кінчаємо друк праці Д-ра Я. Шумелди «Стратегія та тактика українського визвольного руху». Ці перші вже видруковані сторінки і решта цеї праці (біля 150 сторін друку) появиться виданням Українсько-Американської В-ої Спілки в Чікаґо в перших тижнях серпня окремою книжкою.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК XVIII | ЧЕРВЕНЬ-ЛИПЕНЬ, 1966 | Ч. 6-7 (208-209)

А. Волянський

КАНДИБА - ОЛЬЖИЧ ЯК РЕВОЛЮЦІОНЕР

Мабуть ніхто не припускав, що в 1930 р. щойно промований доктор філософії Олег Ольжич-Кандиба, молодий учений — археолог, син відомого поета О. Олеся і сам початкуючий поет, оця людина з чутливою душею, з голубими очима і ніжним виразом обличчя поета-мрійника стане колись найвизначнішим мужем українського підпілля в найжорстокішій добі нашої історії, добі що її він сам віщував у своїй поетичній візії. Бо справді: поет, археолог і політик-революціонер — контрасти, що їх не часто стрінути. Але їх не тільки гармонійно сполучував у собі Кандиба-Ольжич, але на всіх ділянках вибився над пересічний рівень. Про нього як археолога свідчать його наукові праці на різних мовах, археологічні досліди, участь у чужинних наукових експедиціях, а то й запрошення його на працю до себе Гарвардського університету у ЗДА та основання першого Українського Наукового Інституту в Америці. В українській літературі зайняв він передове місце як поет своїми творами, в яких оспівав нашу добу «жорстоку, мов вовчицю». А обставини, що в організаційній гієрархії він дійшов до Заступника Голови Проводу Українських Націоналістів і по заарештуванні полк. А. Мельника кермував ОУН, свідчить про його вартість як революціонера.

В перших роках існування ОУН Кандиба Ольжич бере в ній участь як звичайний член. У чеській Празі, де він жив, находився тоді, один із осередків ОУН, — тут перебувало кількох членів ПУН і Начальної Команди УВО, тут знаходився центр пропаганди, що видавав офіціоз ПУН «Розбудова Нації» та інші видання і виготовляв матеріяли для преси по інших країнах; тут ведено вишкільні, ідеологічні і військові курси; тут знаходився центр зв'язку з Рідними Землями, де відбувалися зустрічі, наради і з'їзди; тут, у цьому найбільшому скупченні української політичної еміграції з її численними партіями, групами і «урядами», молодий український організований націоналізм конфронтував свої ідеї з дійсністю. В цьому оточенні зростав Кандиба-Ольжич. В додаток, ним особливо заопікувався, перебуваючи у тих роках у Празі О. Сеник-Грибівський, що вже з першої зустрічі звернув увагу на Ольжича, добачуючи в ньому майбутнього провідника.

В цих роках перейшов Ольжич своє «хрищення» підпільника. По атентаті на польського міністра Перацького (1934), коли то польська і німецька поліція, та й ще не без помочі чеської, розбивалася за виконавцем і співучасником атентату, та коли то особливу увагу звернено на Прагу, де кожний замітніший член Організації був слідженний тайними агентами, Кандиба-Ольжич дістав доручення укрити і взагалі заопікуватися виконавцем атентату, що по втечі з Польщі прибув до Праги, а звідси мав переїхати за океан. Завдання, що мусіло «шарпати нерви», коли взяти на увагу не тільки тодішню особливу чуйність поліції, але й заходи кількох урядів. Вистачить сказати, що на підставі демаршу польської влади й домагання видати її членів ОУН, які перебували в ЧСР, чеська поліція заарештувала й виділила поза границі ЧСР кільканадесять більш відомих націоналістів, а провідникові в ЧСР ледви вдалося виховзнути перед

його ув'язненням. Дотеперішні закордонні осередки ОУН в ЧСР, так само як і в Німеччині, були зліквідовані. Треба було почитати все наново, і то вже в глибокій конспірації. І саме тоді Ольжич, що залишився в Празі поза підозрінням поліції, починає самостійно діяти, як фактичний провідник ОУН: в'яже перервані нитки, латає діри, склеює рештки організаційного апарату. Завдяки йому організаційна сітка в ЧСР може продовжувати свою діяльність.

На цьому ж терені в чергових роках Кандиба-Ольжич згруповує біля себе гурт співпрацівників для завдань, які не вкладалися в рямки тодішніх Референтур ПУН. (Згодом цей гурт оформиться як окрема Культурно-Освітня Референтура). Ось тоді галицькі українці і українська еміґрація вперше запізнаються з перевиданими празьким осередком творами українських підсовєтських письменників, що з них одні вже розстріляні, інші на засланні, а ще інші в неласці. З празького осередка, що ним кермував Кандиба-Ольжич, ідуть до української націоналістичної преси у різних країнах, побіч статтей і матеріялів з культурно-освітньої ділянки, також перлини писемної творчости нашої княжої і гетьманської доби — винятки з літописів, універсалів тощо.

В чергових роках праця Ольжича в організації зовсім відмінна від дотеперішньої. В 1939 р. тереном його діяльности є Закарпаття, де формується нова держава. Тут Ольжич набирає державно-політичного і організаційно-провідницького досвіду, що його поглиблює чергова півторарічна праця в ПУН під час другої світової війни.

І ось тепер Ольжич дістає завдання дістатися якнайскорше за уступаючими большевицькими військами до Києва і перейняти провід ОУН на СУЗ. Новий терен, нові люди, нові обставини і нові многогранні завдання. Це не тільки творення організаційної сітки. Це творення, від самих підвалин почавши, і опанування та керма суспільно-політичним життям країни; це також творення і керма т. зв. органічним сектором. Міські ради, товариства і організації. Всеукраїнська Національна Рада, часописи, церковні справи, адміністративний апарат, самоврядування та десятки і сотки інших справ, що їх треба було ставити безпроволочно, щоб заповнити порожнечу, яка постала по відході большевиків, українським націоналістичним змістом. Але цю порожнечу рішили заповнити своїм, і тільки своїм змістом нові завойовники — німці. Це довело до зудару і вже в два-три місяці по зайнятті Києва наступили перші розстріли членів ОУН німцями. А німцям у цьому протиукраїнському поході стали в поміч московські аґенти, що їх залишило НКВД для цієї цілі. В таких обставинах довелось Кандибі-Ольжичеві і тримати керму в руках, та ще й в часі, коли не припинялися братовбивства внутрішніх «конкурентів».

Вже перші втрати, зокрема таких людей як Чемеринський-Оршан, Олена Теліга, Іван Рогач — приневолюють Кандибу-Ольжича провести основну переорганізацію апарату й переключити його на глибоку конспірацію; він відтягає загрожених людей, ставляючи на їх місце інших. Але й його дальший побут у Києві настільки загрожений, що він примушений виїхати й передати функції крайового провідника наступникові.

Перебуваючи зчерги у Києві, живе тут конспіративно. Від літа 1942 р. стає членом новоутвореного т. зв. Вужчого ПУН, що кермує діяльністю ОУН на всіх українських землях.

Протинімецький курс українського підпілля, невдачі на фронті (Сталінград), початки партизанки в Україні спричинюють посилення німецького терору, що в 1943 р. доходить до кульмінаційного пункту. Організація зазнає великих втрат у людях на СУЗ. З відступом німців з України терор цей перекидається на ЗУЗ. Коли ж в січні 1944 р. німці виарештовують на українських землях і в еміґраційних осередках провідний актив ОУН включно з Головою ПУН полк. А. Мельником, Кандибі-Ольжичеві вдалося вихопнути з ґештапівських рук. У найтяжчий для ОУН, і для України, час, коли йде боротьба і з німцями, і з большевиками, і навіть з поляками, Ольжич кермує Організацією, сам під постійною загрозою ув'язнення Ґештапом, що розбивається за ним повсюди.

Не дивлячись на велику обережність, що її виробило в ньому дотеперішнє життя в підпіллі, по кількох місяцях Кандиба-Ольжич попадає в лабети Ґештапа.

З них він уже не вийшов. Підчас слідства в КЦ Саксенгавзен його закатували. Ця лагідної і слабосильної зовнішности людина, показалася прямолінійним, хрустального характеру й залізної волі мужем, якого не можна було ні вгнути, ні перехитрити, ні застрашити, ні змусити до видачі тайн Організації. І тому його знищили.

Знищили його тіло. Бо його дух житиме між нами в його творах і в спогадах про нього, як взір провідника і громадянина, вічно.

В. Державин

О. КАНДИБА-ОЛЬЖИЧ ЯК ПОЕТ

В 1939 р., коли політичні події спонукали Олега Кандибу зрезиґнувати з наукової праці і цілковито віддатись справі Національної Революції- можливості дальших конструктивно-синтетичних наукових узагальнень залишились не здійснені — чи тому, що вони просто не встигли назріти й розгорнутись, а чи може й тому, що великі синтетичні здібності того великого розуму й характеру абсорбувались його мистецькою творчістю. Бо той синтетичний духовий чин, який становить поезію О. Ольжича, є засадничо вищий за все, що Олег Кандиба міг би але не встиг — зробити в галузі наукової синтези.

Синтетичним характером позначається сам вже розвиток поетичної творчости Ольжича; його ліричні поезії другої половини 30-тих і початку 40-вих років (почасти опубліковані в посмертній збірці «Підзамча», 1946, почасти, на жаль, ще й на сьогодні розпорошені по сторінках «Вісника», «Самостійної Думки», «Пробоєм» та інших часописів та альманахів) — синтетично поєднують у собі бездоганну майстерність образів і глибокий ідейно філософічний зміст першої книги Ольжича — «Ріпь» (1935) — із шляхетним національно-державницьким патосом його другої книги «Вежі» (1940). Проте і взята в цілому, як органічна духова єдність, поезія Ольжича подає високо артистично оформлену синтезу найвищих ідейних рис і вольових прагнень українського націоналізму, поєднуючи їх у величний монумент героїчного світогляду і чину.

Героїзму ніколи не бракувало в тематиці нашого красного письменства. Впродовж цілого 19 століття українська література зберігала щільний контакт із героїчним епосом козацьких дум, а за 20 століття вона позначилась героїчною тематикою І. Франка, Лесі Українки, Ю. Липи, М. Чирського, Є. Маланюка, Ю. Яновського і багатьох інших. Проте героїчна тематика — це ще не героїчний світогляд. Поезію О. Ольжича героїзм не лише скрізь просякає тематично, а й становить її творчу психічну домінанту. Це героїзм органічний, незалежний від зовнішніх чинників і, сказати б, абсолютний. В героїчній тематиці інших наших поетів і белетристів незрідка відчувається, що це промовляє героїзм бездержавної нації, героїзм людини національно покривдженої, отже героїзм якоюсь мірою вимушений або, принаймні, істотно зумовлений тими чи іншими історичними подіями. Героїзм у поезії Ольжича — вільно обраний і вільний всякого розрахунку, всякої думки про духову чи іншу нагороду: він сам — своя найвища і, суттю кажучи, єдина гідна нагорода, нагорода, що вища навіть за славу:

Шляхи — велетенські гадюки...
Невгнутий, розмірений крок...
Діла і змагання сторукі
І смерть, як найвищий вінок.

Героїзм у Ольжича не випливає з національно-державницького патріотизму (як це майже скрізь у нашій сучасній поезії), а радше збігається з ним, як два рівнобіжні вияви того самого глибинно ідеалістичного світогляду, що кульмінує в екстатичному піднесенні — піднесенні найвиразніше висловленому в поезії «Піхотинець»: де «душа відділилась від тіла», що «струнке і спокійне, ступає в холодних рядах»:

До віку його не обійме
Ні сумнів, ні згадка, ні страх.
І радісно духу дивиться,
Як тіло шяга кулемет,
Стискає гарячу рушницю
І вперто позве наперед.

Ольжич належав до групи письменників-націоналістів, що визначали свій світогляд як «трагічний оптимізм». Це назва, очевидна річ, умовна, а для Ольжича і зовсім сумнівна, бо в його світогляді йдеться не про трагічне, а про цілковите переборення трагічного первня, і переборення не через оптимізм, а через героїчну самопожертву, через самовільну відмову від усіх тих духових та інших благ, що їх здійсненність і осяжність оптимізм обстоює. Героїчний світогляд Ольжича стоїть понад оптимізмом і песимізмом — понад позитивною чи неґативною оцінкою життя та дійсности; бо піднесений у ньому саможертовний героїзм не залежить ні від тієї дійсности, ні від її оцінки, а залежить кінець-кінцем від емоційно-вольового напруження самої людини, і ні від чого іншого. Звідси в поезії Ольжича оте начебто оптимістичне прийняття і виправдання космосу в усіх його реалізаціях; бо всі вони — лише матеріял і нагода для героїчного самовиявлення людини. В такому ставленні до життя і космосу неможна не добачити певної аналогії до античного стоїцизму з його «амор фаті» (любов до долі) і з його цілковитою згодою на скороминущість буття і неповторність кожного переживання:

Погасне день і спопеліє ніч.
І охолоне повногрудне літо.
Ти ж не бентежся, не зашумлюй віч.
Дивися прямо, гордо і відкрито.

Хіба це зло, що уміра любов,
Що юність кличе старість і скорботу?
Так радісно не знати слова «знов» —
Усе вперед, вперед без повороту.

З цього високогероїчного погляду, практичне зацікавлення в реальній перемозі якоюсь мірою поступається перед перемогою духовою — перед актом самопожертви — і найгірше лихоліття обертається на найліпшу нагоду для героїчної дії:

Колись нащадкам стане час наш — «час понурих воєн, варварських звичаїв»
(цей час ласкавий, що так щедро нас чеснотами одвічними вінчає!)

Бо, як сам Ольжич писав про нашу добу: «Бачимо весь безмір простору, що відкривається людині героїчної духовости».

Але той героїзм ні в якому разі не становить довільної самоцілі, «чину заради чину», відриву від конкретних історичних потреб власної нації (що й для неї, за щирим переконанням Ольжича, героїчна слава повинна бути понад усе — думка, до якої можна приставати або не приставати, але не можна не ставитись з найглибшим пієтетом). Той героїзм є безумовний, проте не самоцільний: його остання й найвища мета — встановлення в людстві того самого божественного космічного ладу, що панує в природі, де «ні хмарам, ні зорям не вузько, сповняючи вічний закон»; бо немає для поета істотної різниці навіть між автострадами на поверхні земній і шляхами світил у небі: такою мірою приймає його патос єдиного закону, втіленого і в його власному творчому шляху:

Лягли на перса зимної землі
Шляхи асфальтові, ясні і прості,
І невідкличні прагнення твої —
Як сонце у холодній високості.

Постати може хіба що запитання — чи відповідає цей крайній і екстатичний героїзм нашому національному світоглядові? На це можна і слід відповісти, що є поети, які відтворюють світогляд своєї нації — і це вже становить превелику історичну заслугу — а є й поети, що той світогляд творять — і мають на це право; бо ніхто і ніщо не впливає на національний світогляд глибше і плодотворніше, ніж великий поет або великий мислитель — зокрема, коли це герой, що заплатив своїм життям за вірність своїй ідеї. Отак вчення, життя і смерть Сократа поклали непроминущий відбиток на світогляд греко-римської античности.

Тим самим високим героїзмом пояснюється і виразна предилекція Ольжича до містичної та історичної тематики — а не тим, що, мовляв, національна доля сучасної України виступає в його поезії захованою під історичними псевдонімами минулого та давноминулого (як гадали деякі критики); бо не кажучи вже про сучасну і вільну від всяких псевдонімів тематику цілої збірки «Вежі» і превеликої кількости окремих поезій — багато того в історичній і передісторичній тематиці Ольжича ніякими алеґоріями чи натяками на українську сучасність не пояснюється. Ні, Ольжичеві було безпосередньо близьким і рідним усе, в чому він відчував високий і правдивий героїзм, і в боротьбі Ганнібала з Римом його однаково захоплює велич противників. Не історичні аналоґії між минулим і сучасним є передусім властиві для лірики Ольжича (як от для деяких драматичних творів Лесі Українки — насамперед для «Орґії» — або для політичного скерованих сонетів Зерова), а почуття реальної і понадреальної тотожности ідеалу — героїчного ідеалу — в цілому людстві, більше того — в цілому космосі. Для Ольжича леґендарні бронзовий і залізний віки — не подоба нашої сучасности, і тим паче не алеґорія, а істотна тотожність з нею, так що він може характеризувати їх разом і згадувати сучасну авіяцію поряд із зміями та драконами мітичної стровини, не відчуваючи в тому жадного анахронізму і, суттю кажучи, справді не допускаючись його:

Проливаючи кров, у грабунках і ґвалтах без ліку,
У змаганні із світом, у бої з самими собою.
Нам дано відрізнити зле й добре, мале і велике.
І прославити вірність, невинність і жертву героя.
Щоб, коли небеса вкриє сталь воронена, блискуча,
Сталь нової доби, що завершує коло одвічне.
Холод віку заліза мав взори нестерпно-пекучі,
Взори того, що красне, і того, що світло-величне.

Цьому героїчному світоглядові править за мистецьке оформлення позбавлений найменших відхилів клясичний стиль. Беручи на увагу високий поетичний смак Ольжича, доводиться визнати, що інакше це й не могло б бути; бо, висловлена якимсь менш стриманим — якимсь «романтичнішим» — стилем, така крайня емоційна напруженість видавалася б штучною та фальшивою. Консеквентний клясицизм Ольжича стоїть поза всякою дискусією і ніколи не ви-

кликав сумніву в жадного компетентного критика. Він визначається, з одного боку, прагненням граничної прецизности та абревіятури в синтаксі і відкиданнях усякої «сполучної тканини» прозаїчного викладу, отже — максимальною концентрацією поетичної мови, а з другого боку — піднесеним застосуванням лексики позаобразної, тобто слів, вжитих у прямому і безпосередньому значенні, проте такою мірою естетизованих через високу тональність дикції, що й цілий вислів лишається десь на межі між загально-вживаним і зовсім не вживаним досі, між урочистою абстракцією і найконкретнішою образністю:

Земля широка. Мудрий в небі Бог.
І серце людське — мужнє і велике.

Відповідно до того, ціла образність Ольжича збудована на витонченому чергуванні та взаємодіянні безпосередніх і переносних значень; метафора раз-у-раз пов'язується з попереднім прямим іменуванням або через заперечення:

Річки течуть не водою,
Камінням сухим і чорним

— або через лексичний повтор:

Розкрийте зіниці, розкрийте серця

— або ж через попередню називну інтродукцію, що з неї наступний образ начебто сам собою раціонально випливає:

О, неба сірість, оливо води,
В густих туманах обважнілі віти.
Страшна вагітність, що несе плоди,
Які аж правнукам узріти.

Звідки Ольжичів клясицизм? Не від Євгена Маланюка, що він, правда, багато того передав Ольжичеві поза основними рисами стилю, але сам прийшов до клясицизму значно пізніше, а за часів літературного формування Ольжича був іще сливе вповні під владою бароккового романтизму, тоді як (цитую самого Маланюка рецензію на «Рінь» Ольжича) «у стрункій стриманості поезій Ольжича, в мужній міцності і якійсь справді народичній чистоті її духа і, врешті, в цілковитому браку всілякої барокковости — полягає найбільше значіння творчости Ольжича» (Вісник, 1935). Вказують на Павла Филиповича, як на безпосереднє джерело Ольжичевого стилю; адже й сам Ольжич взяв за мотто до свого віршу «Воно зросло з шукання і розпуки» прикінцеві рядки:

А гострозоре, мужнє покоління
Уже росте на молодій землі

з віршу Филиповича «Візьмеш у жменю сонного насіння»; і таких стилістично дуже близьких до Ольжича поезій у збірці Филиповича «Простір» є кілька (напр., «Минула ніч тривожно і безславно» — з тематикою із «Слова о полку Ігоревім» — або ж «Нехай знаходить золоті піщинки»). Сам уже нахил Филиповича до монументальної афористичности (в дусі героїчного - щоправда, пасивно-героїчного — стоїцизму) напевне вплинув на формування Ольжичевого стилю, і зокрема, на його антиквізуючий характер:

Смерть не мине, і ти загинеш сам,
Та безліч раз зійдуть твої творіння.

Але це лише часткова стилістична близькість, що далеко не вичерпує цілої Ольжичевої дикції; а для зовсім відмінних складників цієї останньої знаходимо дещо несподіваний взірець у збірці «Світлість» Юрія Липи:

Вітре тихий, квіти ніжні,
Не кажіть, що я сміявся
Сонце, батьку мій огнистий!
Там, де хвилі прозорчисті
Безпечального потока
Збілих хмарок, що — високо,
Колихали злоті вісті.

Сама вже одночасна близькість до таких стилістично різноскерованих поетів, як Филипович і Липа, виразно свідчить про велику структуральну самостійність Ольжичевого клясицизму, що ввібрав у себе і гармонійно поєднав вельми різнородні стилістичні елементи, що з них лише деякі окремі формально походять від Филиповича, Липи, Ґумільова та інших. В цілому Ольжич створив собі стиль дуже індивідуальний і разом з тим надзвичайно різноманітного діяпазону, від небувалої ще в нашій поезії841 ваговитої монументальности, як от:

Долини падають, і туляться до ніг,
Звивають завої, відсахуючись, гори.
Наш пружний крок тверда земля доріг
Стрічає стогоном покори

— аж до небувалої ще в нашій поезії легкокрилої елеґації:

Знов не вгору несміливим зором —
В безкраї степів.
Жити повно, широко і скоро
І урвать як спів.
Як колись, горіти і п'яніти,
Шоломом п'ючи,
І життя наопашку носити
На однім плечі.

«Малий томик Ольжича» — писав польський поет і критик Лободовський про «Рінь» — дає найкраще поняття про психічний характер української поезії, яка перед невидною ще і захованою долею українського народу лине високо, як Самотракійська Ніке перед човнами Темістокля, що пливуть по заливу Саляміни добувати перемогу». Ще катеґаричніше висловився (в приватному листі до Ольжича з 12. 7. 1934) Михайло Мухин: «Ваші речі можуть і мусять мати величезне виховуюче значення для наших підростаючих поетів. Не лише формально, але

також тому, що Ви одинокий актуальний цілковито. Ви взагалі поет «народжених напередні» років 1914-1921, і як такий, Ви високо взірцевий для цілої ґенерації... А зрештою прошу мати на увазі не Ваше реноме чи славу: а життєву потребу стількох молодших, для котрих Ви мусите й можете бути одиноким метром...».

Не можна, на жаль, сказати, що ця проґноза вже здійснилась на сьогодні в нашому письменстві. Насправді бо (як писав І. Коровицький), «сувора стриманість глибокого інтелекту, ще суворіша стриманість великого таланту — склались на те, що творчість Ольжича не була нами належно оцінена, а події, що надійшли пізніше, перешкодили запізнатися з нею чужим». А з другого боку, аристократичний артизм і героїчна ідейність Ольжича далеко не скрізь є приступні нашим письменницьким колам, дезорієнтованим примітивною літературною практикою і демогаґічними гаслами. Нарешті, сам Ольжич прожив надто недовго, щоб дати нашому суспільству відчути незрівняну перевагу його поетичного ґенія.

Передчасна смерть Ольжича — це втрата великого поета, що міг би стати найбільшим поміж найбільших і не встиг був сказати свого останнього слова. Це для нас те саме, чого зазнала б італійська література — ні, не сама література, а ціла італійська нація, само поняття Італії, доки вона існуватиме — у випадку передчасної смерти Данта, наколи б він загинув від ґвельфів, не склавши свого архітвору — Божественної Комедії. А проте, непроминущі скарби фраґментарної літературної спадщини Ольжича — цього найбільшого українського поета сучасности — правлять і правитимуть за нехибний дороговказ нашому національному письменству прийдешніх поколінь. Це — наш національний прапор, наше найглибше національне слово в поетичному мистецтві. Не складатимемо тут пророцтв і не вирішуватимемо, чи має поезія Ольжича посісти в нашій національній літературі 20-го століття те керівне становище, як Шевченкова — за 19-го; обмежимось об'єктивною констатацією, що вона того гідна.

ЗНАЙОМТЕСЯ З НАШИМИ НАУКОВЦЯМИ

Іван Розгін

Д-Р ОЛЕГ КАНДИБА-ОЛЬЖИЧ

1908 — 1944

Визначний вчений-археолог, поет «лапідарно-концентрованого стилю» (Онацький), революціонер і діяч українського націоналістичного руху

Народився 7 липня 1908 року у Житомирі, у висококультурній українській родині. Батько його — Олександер Кандиба, славний поет О Олесь. За фаховою освітою і професією — ветеринарний лікар, працював інспектором на Київській міській різні.

Перші дитячі роки Олега Кандиби — Ольжича пройшли в Києві. То був період пореволюційної (після 1905 року) царської реакції, особливо щодо українського політичного визвольного руху. Високо культурне і національно свідоме оточення його батьків мало позитивний вплив на Олега Кандибу-Ольжича. Виеміґрувавши з батьками в 1919 році спочатку до Відня, а в 1923 році до Праги - він фактично перебував і пізніше в такому ж середовищі. В Празі він здобув середню освіту, перебуваючи в середовищі молоді, що уже була носієм нових пореволюційних, повоєнних ідей і настроїв. Особливо плідний період у вихованню Ольжича були часи в Українському Вільному Університеті в Празі. В цей період зформувався він як науковець, поет, політичний та громадський діяч. В 1930 році, коли він завершив вищу освіту — з титулом доктора філософії, він уже мав в дорібку солідні наукові праці, які були опубліковані в 1931 році у Записках Музею НТШ та інших фахових органах.

В середній школі і університеті, Ольжич зацікавився історичними науками, спеціяльно археологією. До науки він мав природний хист, але в певній мірі до скристалізування цього хисту спричинилися в процесі університетських студій професор В. Щербаківський і антрополог — професор Любор Нідерле. Після закінчення студій Олег Кандиба-Ольжич, за рекомендацією згаданих професорів та інших членів професорської колеґії вирішив присвятити

ся науковій діяльності. Він прийняв пропозицію зайняти становище керівника Археологічного відділу Чеського Національного Музею і починаючи з 1931 року з великим успіхом почав виконувати обов'язки. Був то щасливий збіг обставин, бо Чеський Національний Музей, як і інші подібні в Европі, були науково-дослідчими установами з різних ділянок науки, в тому археології. Таким чином, Олег Кандиба-Ольжич, закінчивши університет і здобувши найвищий ступінь доктора філософії з археолога, став відразу і науковим співробітником національного музею і керівником спорідненої йому ділянки того самого музею.

На протязі короткого часу з рамени музею відбув він низку наукових археологічних екскурсій по Чехословаччині, Карпатській Україні і Галичині. В 1932 році він став співробітником Американської археологічної експедиції Гарвардського університету, що прибула до Европи для розкопів на Балканах, в тому й на терені Югославії.

Починаючи з половини 1932 року д-р Олег Кандиба-Ольжич працював з експедицією при розкопах Старчева, в Югославії, а пізніше біля Доміка на Словаччині.

В 1933 році продовжував розкопи в в Старчевій при тому, в експедиції він виконував функції не тільки консультанта-дорадника з рамени Чеського Національного Музею, а й заступника і секретаря американської археологічної організації для проведення наукових дослідів (цит. за Д. Штогриним).

В 1934 році працював в Італії, вивчив археологічні матеріяли в національному музею Риму.

В 1936 році обраний доцентом Гарвардського університету, почав розгортати організацію науково-дослідчої справи в ЗДА, а найголовніше організацію Українського Наукового Інституту та видання збірника його наукових праць. При цій нагоді треба згадати, що визначну допомогу він мав від професора О. Грановського та інших науковців українського роду.

В 1939 році у зв'язку з подіями в Закарпатській Україні — д-р Кандиба-Ольжич майже припинив наукову працю, переїхав до Ужгороду, де очолив визвольну боротьбу. Після того, був ув'язнений мадярами, а по звільненні переїхав на окуповані німцями терени України, пішов у підпілля і замість наукової праці — провадив активну боротьбу з новим окупантом нашої Батьківщини. Відвідував різні українські землі, і був заарештований у Львові 1944 року та замучений в концентраційному лагері Саксенгавзен біля Берліна.

Такий в найкоротших рисах шлях д-ра Олега Кандиби-Ольжича, що закінчився на 36 році життя і наукової чинности, до перегляду якої і переходимо.

Наукова діяльність д-ра О. Кандиби-Ольжича

Як ми вже згадували, д-р О. Кандиба-Ольжич як вчений, всю увагу зосередив в археології, тобто, науці, що вивчає життя давніх людей, яке виявлене в рештках матеріяльної культури господарських знаряддях, зброї, зображеннях релігійних обрядів, прекрасах тощо.

Справжнім археологом не всякий може бути, як не кожний письменник може бути письменником, або не кожний освічений мистцем. Археолог мусить бути в першу чергу істориком і мистцем, і якщо не поетом, то мусить мати «поетичну душу». Археологія як наука не вивчає решток «черепків», та всякого знаряддя що збереглися в місцях колишніх поселень та поховань, а вивчає на тих рештках життя людей, що виготовляли та користувалися і тим посудом, і тією зброєю та знаряддям. «Лише той, хто добре знає стародавнє життя може як слід зрозуміти походження і змисл багатьох явищ сучасности» — каже Є. Онацький. «Ми змінили наші обряди, звільнилися від багатьох забобонів наших предків, але те, що вони відчували — відчуваємо й ми, те що вони любили і ми любимо,те чого вони боялися і ми боїмося, те над чим вони плакали — і ми оплакуємо» каже французський письменник Бурже.

Надзвичайно влучно оспівав д-р О. Кандиба-Ольжич археологію в одному із своїх поетичних творів, «Археологія».

«Поважна мова врочистих вітрин,
Уривчасто скупі її анали.
«Ми жали хліб». «Ми вигадали млин».
«Ми знали мідь». «Ми вічно воювали».
«Мене забито в чесному бою,
Поховано дбайливою сім'єю»...
Як не стояти так, як я стою,
В просторій залі мудрого музею?!

Так виразно ввижається мені
Болючими безсонними ночами:
Я жив колись в простому курені
Над озером з ясними берегами.»

Як ми уже згадували, д-р О. Кандиба-Ольжич почав свою наукову діяльність ще з студентських часів. Відомо, що в 1931 році він опублікував в записках Музею НТШ у Львові результати вивчення матеріялів передісторичного становища відкритого д-ром Ю. Полянським. Праця має назву «Досліди на Галицькому

Поділлі в рр. 1928-1929». Правдоподібно, цю працю він виконав з рамени Чеського Національного Музею, чи своїх вчителів. Важливо підкреслити, що ця перша його наукова праця була виконана на українському матеріялі, популяризуючи українську археологію та збагачуючи її.

З археології Ольжич обрав собі вужчий науковий фах, чи ділянку науки «Шнурову та мальовану кераміку Неолітичної доби» і став, як твердять інші дослідники, — чи не найвизначнішим вченим, найкращим фахівцем. (Цит. за Д. Штогриним).

В чеському наукоомув збірнику «Обзор прагісторицкі» в IX річнику (1930-1931) видруковано дві праці О. Кандиби-Ольжича «Каменпе настроє неолітіцке мальоване кераміки в Галічі» та «Вилопене латинське гроби в Кобилічі».

В той самий період, д-р О. Кандиба- Ольжич був запрошений до співпраці ще в одному чеському науковому збірнику «Паматки Археологіцке».

Тому, що ми оперуємо маловідомим для читача терміном «Неоліт», то треба дещо і про нього сказати.

Неоліт — або новий (заключний) період Кам'яної доби, що тривав від 8-го до 2-го тисячоліття до нашої ери. Неоліт важливий для вивчення тим, що в Неоліті людство зробило значний поступ в культурному розвитку. Випикло скотарство і землеробство, а при кінці появилися металеві вироби з міді. В Неоліті розрізняють два періоди: ранній, коли переважало риболовство і мисливство; пізніщий уже з землеробтсвом і скотарством. Вирощували тоді — пшеницю, ячмінь, просо, а з тварин розводили свині, велику рогату худобу.

Знаряддями праці в Неоліті були сокири, долота, скобелі, мотики, наконечники стріл з каменя та кости. Застосовували уже низку сільсько-господарських знарядь — мотики, зернотертки (камінні ручні жорна). В пізніші часи поширилося гончарство та виготовлення тканини з рослин та вовни. Посуд ліпили руками і прикрашали примітивними витисненими орнаментами і випалювали на вогнищах.

Стоянки чи поселення Неолітичної доби відомі в цілому світі, бо всі народи пройшли у своїй історії розвитку неолітичні періоди. (крім Антрактиди). На території України відомо близько 400 неолітичних стоянок та поховань. Вони розташовані здебільшого на берегах річок, озер, морей. Найбільше відомі — Піщаний Рів на Десні, Микольська Слобідка на Дніпрі біля Києва, Устя Осколу, Бондариха і Студенок на Сіверськом Дінці, Сокольці і Мельнична Круча на Південному Бузі, Незвиське поселення на Верхньому Дністрі в Прикарпатті та інші.

Професор О. Грановський, чи не під враженням праць д-ра Кандиби-Ольжича, в поетичній формі зобразив цей період, у вірші «Неоліт».

На берегах потужної ріки
Минали тисячі суворих літ...
Та от прийшов на зміну Неоліт
Із приладдям епох в нові віки.

Стояли гори вздовж, немов нові віки, —
Й осів народ по надмах із піску,
У грунт за рало вітку брав суху,
Й ліпили посуд в глинищах жінки.

Від тих праісторично-давніх днів,
Дійшов до нас в спіралях орнамент
І культ краси в повір'ях буйно цвів
В продовженні життя, в трубі рамен.

І час до нашої доби довів
Ті здобутки зусиль старих племен...

Для вивчення пам'яток Неоліту в інших країнах, та вирізнення питомих прикмет подібних пам'яток знайдених на українських землях, О. Кандиба-Ольжич відбув наукові подорожі до національних археологічних музеїв Італії, Німеччини, Австрії, Польщі. В них він призбирав величезний матеріял, що був основою в його наступних наукових виданнях, в тому і його монографії, про що мова буде пізніше.

Значним поступом в науковій діяльності д-ра О. Кандиби-Ольжича як археолога, був період участи в розкопах в околиці Старчева в Югославії починаючи від 1932 року, як учасника американської експедиції Гарвардського університету. Про самі розкопи та поступи й результати їх, писалося багато в українській, чеській та югославській пресі. Сам Ольжич видрукував кілька наукових повідомлень у фахових та періодичних органах про успіхи свої та експедиції в цілому. Особливо цікаві повідомлення були видрукувані в «Політика», Београд, 13. VII. 1932. «Время», Београд, 26. VIII. 1932. «Празске ілюстроване справодай» ч. 5 (583), 1932. Всі на тему наслідків розкопів в Югославії.

Друковані праці д-ра О. Кандиби-Ольжича здобули прихильну оцінку і мали голосний відгомін так в європейській і американській науковій літературі, як і в науковому світі взагалі. Його було обрано членом Европейського Відділу Музею Гарвардського Університету, та Міжнародної організації Археологів. В науковому збірнику Першого Конґресу цієї органі-

зації, що відбувся 1-6 серпня 1932 року, видрукована праця д-ра Кандиби-Ольжича, яка має значення для української науки, п. з. «Дністро-Дунайський неолітичний район».

Починаючи від 1934 року д-р О. Кандиба-Ольжич вивчав археологічні матеріяли в кращих національних музеях Европи, Риму, Берліну, Парижу, Львова, Кракова та інших. В цей період опублікував низку наукових праць, але дві з них мали особливе значення і для нього як вченого, і для української науки. Перша на тему «Хвилясто-біжучі спіралі в орнаментах кераміки з-перед історичних часів в Центральній Европі (в тому і Україні)», що була опублікована в німецьких і американських фахових журналах. Друга «Мистецтво Неолітичного селища біля села Шипинці», німецькою мовою: "Schipenitz Kunst und Geraete eines Neolitischen Dorfes". (Wien - Leipzig von Anton Schrall and Co. 1937). Про цю працю варто дещо сказати докладніше. Найперше, що вона була солідною монографією, дуже гарно оформлена і видана на 156 сторінках з 574 оригінальними ілюстраціями. Праця знайшла широкий відгомін серед археологів Західної Европи. Проф. Д. в ст. «Пам'яти археолога д-ра О. Кандиби-Ольжича» писав, що «Монографія в галузі Неолітичної кераміки створила йому авторитет світового вченого» (Самостійна Україна ч. 5-6, 1948).

В 1936 році д-р О. Кандиба-Ольжич був запрошений до ЗДА як фахівець Неолітичної культури Середньої і Східної Европи, на посаду наукового працівника музею при Гарвардському Університеті. Завдяки різним обставинам він практично здійснив свій переїзд до ЗДА аж в 1938 році.

В ЗДА д-р О. Кандиба перебував не довго, неповних два роки, але не вважаючи на такий короткий час, він заініціював тут дуже важливе діло. За його та проф. О. Грановського ініціятивою, був організований перший Український науковий інститут, членами якого стали так вчені українського роду, що знаходилися в ЗДА, як і вчені з різних країн Европи. Отже, оформлявся український науковий центр, на Вільній Землі Вашінгтона. Відомо, що вже існували наукові центри у Варшаві, Берліні і Празі. Ольжич та інші організатори — ніби передбачували майбутні події — зробили спробу перенести центр української науки до ЗДА і тим врятувати тяглість її поза межами Батьківщини. Якщоб це було сталося, то можливо українська наука не зазнала б такого знищення, як втрата Музею в Празі, архіву видавництв та Наукових інститутів у Варшаві та Берліні.

При організації Інституту д-р Олег Кандиба-Ольжич перебрав на себе обов'язок редактора Збірника Інституту, і треба сказати, що успішно з ними справлявся. Проте не так сталося, як було заплановано. В березні 1939 року у зв'язку з подіями на Закарпаттю, Ольжич переїхав до Ужгороду, де очолив визвольну боротьбу Закарпатської України, за що навіть був мадярами ув'язнений.

По звільнені з мадярської в'язниці, 1939 року, д-р О. Кандиба-Ольжич почав готувати до друку запланований в ЗДА перший випуск Збірника, який в кінці року вийшов з друку, але до ЗДА не потрапив здається ні один примірник. За пляном Збірник мав появлятися систематично, періодичним виданням, і бути справжнім науковим органом, що мав об'єднати всі і молоді і старші наукові сили. В журналі «Пробоєм» редактором О. Штулем-Ждановичем була видрукована рецензія на перший випуск «Збірника» в якій був поданий короткий зміст. Переказуємо його скорочено, щоб читач мав уяву про інтенцію д-ра Ольжича, та питому вагу Збірника.

В передмові сказано «В час, коли українську науку вживається або викривлюється до вподоби ворожих українській нації сил, суспільність мусить протиставити цьому наукове будівництво, що виходить тільки з національних потреб та завдань». Щодо істотного змісту Збірника, то редактором він був добре скомпонований. Першою працею була поміщена ст. д-ра М. Андрусяка, на тему «Українська історіографія», що охоплювала докладно всю проблему. Другою працею був видрукуваний нарис д-ра О. Гаманівського «Замітки до характеристики головних рис українського права доби Руської Правди», Іще одна праця з ділянки права, монографія проф. С. Наріжного «Судівництво й кари на Запоріжжі». Третою була праця М. Мухіна «Іван Франко, як критик політичних поглядів М. Драгоманова». З ділянки передісторії та історії мистецтва, були видрукувані праці самого д-ра О. Кандиби «Старша мальована кераміка в Галичині» і д-ра Л. Крайківської «Західні впливи в українській архітектурі X-XII ст.» З ділянки етнографії — праця д-ра Є. Онацького «Заручення» та інж. С. Кушніренка «Суспільно-господарчий побут села Ізи в Карпатській Україні (за анкетною програмою проф. О. Мицюка)» З ділянки технічних наук були поміщені праці д-ра П. Герасименка, проф. М. Зайцева, та інженера Н. Гнатюка. Збірник закінчувався розділом «Українська наука на еміграції» в якому була видрукована праця проф. С. Наріжного «15 літ праці Українського Історично- філологічного Товариства в Празі».

В 1940 році д-р О. Кандиба-Ольжич редагував також «Історичний Збірник», але докладніших відомостей про це видання не маємо. Проф. О. Грановський в листах до Є. Онацького та д-ра Д. Штогрина згадує, що було видано кілька томів...?

На тому наукова діяльність д-ра Олега Кандиби-Ольжича закінчилася.

***

На закінчення нашого короткого нарису про наукову діяльність д-ра О. Кандиби-Ольжича — ми висловлюємо глибокий жаль, що його не має серед нас, на еміґрації. Булоб йому тепер 58 років, отже ще в розквіті життя і творчих можливостей. Був би він членом наших вищих шкіл (УВУ і УТҐІ), членом наших найвищих наукових установ (УВАН і НТШ), займав би він відповідно його активности і здібности становища в громадсько-політичних організаціях. Діяв би тепер Український Науковий Інститут під його проводом. Тому, що його немає, і тому, що загинув передчасно, то виринає питання про відповідне увіковічнення його пам'яти?

Про д-ра О. Кандибу-Ольжича як політичного діяча уже існує чимала література, про Ольжича як вченого — багато розповідав автору професор Вадим Щербаківський, і то кількома наворотами високо оцінював і його наукову працю і його персонально, як інтелектуала. З хроніки нашого життя відомо, що п. А. Процик мала доповідь про О. Ольжича як вченого, але ця доповідь поки-що не опублікована. Також відомо, що проф. П. П. Курінний — мав зробити солідну оцінку археологічних праць О. Ольжича, але досі невідомо в якому стані цей задум до здійснення знаходиться?

Ми вважаємо, що треба, у зв'язку з якоюсь датою (25 ліття від смерти) видати солідну монографію про нього, про його життєвий шлях, наукову, поетичну та політичну діяльність. Він заслужив на такий тривалий пам'ятник.

Використана література:

1. Пам'яті О. Ольжича. «Наш Клич». ч.24. 1-го липня 1945 року. Буйнос Айрес.

2. М. Бажанський — «Ольжич у світлі літературного довкілля». «Новий Шлях», ч.65. 21-го серпня 1948 року. Вінніпеґ, Канада.

3. Проф. Д. «Пам'яті археолога д-ра О. Кандиби-Ольжича». «Самостійна Україна» ч. 5 - 6 19 8 року.

4. Державин, В. «Олег Кандиба-Ольжич як поет і науковий діяч». «Самостійна Україна» ч.6-7. 1950.

5. Д. Штогрин. «Наукова праця О. Кандиби-Ольжича». «Фенікс». ТУСМ-у Зошит III, рік видання VII, 1961.

Іван К-ий

ПОЕТ ЗАМКНЕНОГО СЕРЦЯ

Коли вийшла маленька збірка одного з поетів т. зв. «Квадриґи Вісника» О. Ольжича «Рінь», її стрінули стримано, — незрозуміло вишукана видавалась всім спочатку ця дуже вдала назва. Рінь? — ті камінці, що вкривають річища перешумілих вод, те, що говорить про великі геологічні процеси, про «силу вод рвучку і різькість вітру», що над ними віяв».

Збірка ця говорить про ще величніші біологічні процеси, що лишають по собі рінь костей і що завершаться тріюмфом людини. Збірка про шумливе людське зростання, про стихійні катастрофи, про смерть піонерів нового життя і про їх перемоги.

Ми жали хліб. Ми вигадали млин.
Ми знали мідь. Ми завжди воювали.

Це вони — наші предки, що в них:

У правиці бадьорий кремінь,
У долоні медові смокви.
Чи не ласка на чолі в мене,
Чи не щастям іскриться око?

За це щастя треба платити, як заплатив життям купець-піонір:

Золота-золота борода
Підпливає рожевою кровю.
Двадцять літ — незабутні літа! —
Жив він сам небезпечною грою.

Затихнуть чутки по купцеві, але його стежками підуть інші відважні, й над рінню їх тіл здійметься поступ, що його передумова «в дужих карбах людське неспокійне і жадібне серце», що пхає у незнані світи, у мандри й змагання:

— Що день, що ніч, то менша віддаль.
Легкий похід без вороття!
Наш бог — маленький чорний ідол
В наметі нашого вождя.

І над річки вогню і крови,
Над власне горло — дорогі
Нам очі тужно-ебенові
І руки юні і тугі.

Не лише в шумливім поході людини радість існування, — вона особливо розкривається в найінтимніших процесах природи, як і в задоволенні творця — у тиші поета й ученого:

День — прямокутник матового скла,
Велика грудка кинутого снігу.
На ясність дум. На маєстат чола,
На стіл просторий і розкриту книгу.

Ольжич бо й поет «прекрасної невимовности». Це для нього

Вранці сонце й небо чисте.
І пташині радісні хори,

коли так хочеться

Покривати твою книгу
Позолотою і блакиттю,

коли все єство впиває кожний порух краси у всіх її проявах:

— проминуть роки,
А ти ховатимеш, немов коштовність,
Води бурштин і одягу кратки,
Однаково прекрасну невимовність.

Але до абсолютної прекрасної невимовности шлях далекий. Неспокійне і жадібне серце накреслило людині шлях туди через усі випробовування здійсненого Апокаліпсиса. «Прозору радість творчого спокою» вже скоро розітне «екстаза атентату»:

Та вийдеш ти з затишного покою,
І десь на розі, десь, де ми берем
До рук газету, в поспісі зім'яту,
Тебе розітне лозами сурем
Невблаганна екстаза атентату.

У «Рінї» й те, що бачили виразними візіями давно, раніше багатьох, віщі зіниці поета. Один з його віршів так і зветься «Візія»:

Вітри од краю до краю
Од рана до рана дмуть.
Дерева, дахи зривають,
Пісок і тріски несуть.

На подвірях клунки, попони.
І не в безвісті шлях цей? —
Широкогрудих коней
Із стайні ведуть бігцем.

На ґанку ще раз мати.
А ти вже доняв стремен.
Хлопчак, що його не взято,
Ховається під брезент.

І рветься, рветься фіртка
Квітника із слідами чобіт.
Обози — обози тільки
На захід ідуть, на схід.

Майбутні життєві бурі поет сприймає без ляку — як хміль, як повідь життя:

Забиті. Числить? Ледве.
З-під мурів — повів життя.
Життя, що таке щедре.
Багате, таке життя.

Друга Ольжичева збірка «Вежі» — органічне завершення «Рінї». Там, у «Рінї», про минуле, про шляхи визволення людського духа з приземности тіла; про визволення, що осягається підсвідомим перекресленням пут нормального життя або свідомою творчістю. Там про те, що було і що мало статися.

«Вежі» ж про те, що вже прийшло, що стало наявно, що поділило всіх на звершених і слабких. Тут людина поза межами призвичаєнь буденщини, якій лише ненависть і погорда:

О, будьте ви прокляті кодлом усім
І ваші діла і річниці!

У розміряному житті духової провінції все більше нуртує вітер з верхів, звідки падає «вперше пекучий задушений гнів на рабськоплескатий порядок».

І бачили очі дитячі твої,
Широкі і схожі на рану,
Як люди, що знали визвольні бої.
Улесливо кланялись пану.

І слухали уші, коли вчителі
Учили, нечесно-лукаві,
Лучити гонори своєї землі
І службу ворожій державі.

Пуповиння, що тримає в приземності, міцне. Треба рвати живе, треба зненавидіти, як і за Євангелією лише одному панові можна служити, а іншого зненавидіти. Бо гнів — також шлях у стратосферу духу:

Прокляття моїй плоті,
Що слабша за мій дух!

«Вежі» говорять про здійснення передчувань «Рінї». Шпилі здобуто. Якою ціною? Байдуже, — лише «нікчемні і кволі заквилять про зламаний квіт». Люди, що відцуралися себе, родин і призвичаєнь, що кидають собою, як петардою, ці люди вже живуть в іншій площині буття. Це титани, що обернули «серця у сурму» і перед якими впали всі мури земного.

Боротьба за народ для Ольжича це насамперед духове переродження. Для визволеного духу байдуже, чи буде жити ще його тілесний одяг, чи кинути це тіло в слушний час, як барикаду, на шляху ворога.

Розкрийте зіниці, розкрийте серця,
Черпайте криштальне повітря.
Одвіку земля не знала бо ця
Такого безкрайого вітру.

Або:

І так тебе хмель наливає ущерть
І так опановує тіло,
Що входить твоя упокорена смерть,
Як служка, бентежно-несміло.

Шпилі здобуто. Надземне повітря п'янить тих, що ввійшли в іншу площину буття, де

— мертві встають і шукають хреста,
Їх очі розчахнуто-тьмяні.
Встають, наче поросль, струнка і густа —
Страшне покоління титанів.

Творчий шлях Ольжича перервано. Але з натяків двох збірок, що йдуть зростанням, відчувається, що ненаписані збірки були б про світ панування завершених. Про світ гармонії, свободи й творчости.

Сувора стриманість глибокого інтелекту, ще суворіша стриманість велекого таланту — склалися на те, що творчість Ольжича не була нами належно оцінена, а події, що надійшли пізніше перешкодили запізнатися з нею чужим. Ольжич зразково ощадний в мистецькому вислові — він зчавлює свій ліризм, оминає ефектних висловів, образів, рим та ритмів, і саме цим осягає дійсного мистецького ефекту, що його дає глибока культура й дисципліна автора. Лише при заглибленні в його поезію здивованому цінителеві відкривається прихована влучність поетичних образів, згармонізований зо змістом ритм і тонкі модерні дисонанси в римуванні.

Зовнішньої версифікаційної чистоти дотримано всюди, хоч розбурхані хвилі ліризму все намагаються розірвати скромні рямки Ольжичевих поезій. Але поет сильний — його греблі витримують, навіть в його екстатичних викриках, у поводі стихії героїчного.

Ольжич осягає найвищого мистецького рівня безперечною щирістю, — первнем, що його зформулювати не вдасться, але що вирішально відмежовує віршописця від поета. «Й зерна неправди за собою» немає в Ольжича, як не було його й у Шевченка. Зокрема його «Вежі» говорять про конкретні випадки й людей. Про самого автора. Це ж він, багатонадійний учений і талановитий поет, викинув з свого особистого життя всі принади:

Чекає спокуса тебе не одна,
І повні зрадливої знади
Прозорі озера науки, вина
Поезії пінні каскади.
Та де ти пянкіший знайдеш водограй
І плеса синіші холодні,
Як ставити ногу недбало на край
Блакитної чаші безодні!

Блакить безодні прийняла шляхетний дух поета. З нездвигненого ще йому пам'ятника сяє його епітафічне:

Шкодуємо тільки, що вмерти
Удруге не зможемо ми!

Я. Шумелда

ЛЕГЕНДА ПРО КНИЖКУ ТА ВСИПУ

Після появи статті «Мої зустрічі з Ольжичем» до автора цих рядків прийшло цілий ряд запитів про точні обставини арешту Ольжича та що ніби головною причиною його смерти була книжка «Революція рве кайдани» і всипа Ґени. Тому, що це питання може цікавити інших читачів, чи може мати навіть своєрідну історичну вартість, вказаним є дати відповідь на нього в короткій статті.

Автор

Така згущена стаття як «Мої зустрічі з Ольжичем», що охоплює період чотирьох воєнних років, не могла й не мала на меті виявляти цілого ряду подробиць з підпільного життя Ольжича та подавати точні обставини його арешту. Це вимагало б цілого ряду статтей чи навіть окремої праці. Тут я хочу зупинитися дещо ближче над леґендою про те, що причиною арешту Ольжича була всипа Ґени З. і що його закатовано за авторство, чи приписане йому авторство, праці «Революція рве кайдани». На цю тему автор цих рядків висловив свій погляд в писаній формі кільканадцять років тому і зараз у великій мірі повторює думки та спогади висловлені раніше.

Леґенда про те, що Ольжича всипала Ґена З. та що його розстріляно за монографію «Революція рве кайдани» з'явилася серед організаційного активу весною 1944 року та серед українських політичних в'язнів німецьких концтаборів літом та осінню цього ж року. Доводиться починати з останніх. Тих українських в'язнів, які попали в німецькі концентраційні табори в січні та весною 1944 року допитувано часто про працю вище згаданої назви і Ґестапо висловлювало твердий погляд, що цю книжку написав Ольжич.

Що цієї праці не написав Ольжич немає сьогодні найменшого сумніву. Можна припускати, що вже в той час Ґештапо знало це. На машинописі були поправки не лише рукою Ольжича, але й автора цих рядків і це мусіло вести на слід другої людини та послаблювати переконання про авторство Ольжича. Стиль і спосіб вислову Ольжича в писаній формі був зовсім відмінний від автора цих рядків.

Що розуміти під словом «міг» написати Ольжич, також важко судити. Міг твердо сказати правду в очі? Міг поставити нацистські варварства в Україні на рівні сталінськими? Міг розкрити всю суть божевільного засліплення доктриною терору та расової засліплености?

Щоби зрозуміти чому ця книжка так виводила з рівноваги Ґештапо, доводиться згадати коротко її історію та зміст.

На одній зустрічі, яку я мав з Ольжичем в останніх днях жовтня 1943 році у Львові, він висунув думку про те, що треба написати документальну працю про німецьку політику в Україні. Така праця була б для інформації Заходу, а головно, щоби протиставитися большевицькій пропаганді, яка представляла весь український визвольний рух як німецьку аґентуру і цей погляд прищіплювала західнім аліянтам. Відомості з-поза фронту, принесені зв'язковими, підтверджували цей напрям ворожої пропагнди. Керівники підсовєтських відтинків нашої праці вимагали такої документальної праці.

Ольжич висловлював переконання, що авторові цих рядків як людині, яка протягом довгих років вивчала критично як Німеччину так і СССР, націонал-соціялізм і большевизм, і знала всі тонкощі українського проти-німецького резистансу, буде найлегше таку працю написати. Я очевидно не погоджувався з цією думкою, що я є найбільш компетентною людиною, бо бачив друзів з кращими кваліфікаціями за мене та довшим науковим чи літературним досвідом. Але я приняв пропозицію Ольжича як своєрідний наказ і необхідність такої праці була для мене очевидною.

Щоб дати мені доступ до матеріялів про совєтську політику в Україні в тридцятих роках і на передодні другої світової війни, наладнано тісні зв'язки з бібліотекою НТШ у Львові. Таємні документи та матеріяли про німецьку політику в Україні мав мені постачати Ольжич з організаційних архівів. З ним я мав безперебійно консультуватися та дискутувати неясні мені питання.

Під кінець березня 1944 року написано останній розділ і зроблено останню редакцію праці про німецький імперіялізм в Україні в 1941-43 роках. Назву для неї знайдено ще на початку її писання. Я назвав її «Революція рве кайдани», бо праця у великій мірі виявляла як український нарід протиставився та ламав окови брунатного та червого імперіялізму. Праця охоплювала поверх 200 сторінок густого машинопису та кількадесять сторінок різних документів.

Перша частина охоплювала підсумки большевицької політики в Україні між двома світовими війнами. Наголос тут положено на біологічне виснажування сил українського народу шляхом штучно організованих голодів, масових арештів, розстрілів і заслань. Тут розглянено також різні форми большевицької насильної русифікації України та економічного визиску.

Другий розділ підсумовував стан українських духових і матеріяльних сил в час вступу на українські землі німецьких армій. Тягар цього розділу положено на пробудження та хвилю відродження в перших місяцях зміни окупаційного режиму. Тут виявлено тактику українських революційних сил, а зокрема ОУН, яка намагалася використати непоінформованість нового окупанта на українських землях і розбудувати всі галузі українського життя. Тоді деякий час на дзвінниці Софії гордо повівав синьожовтий прапор як символ духової самостійности українського народу. Здвигнені українськими руками працювали годі: всі роди шкільництва, українська адміністрація та інші види організованого суспільного життя. Описом намагань українських революційних сил, щоби захопити під свою контролю всі галузі господарського життя та перевести його в більшості до приватних і кооперативних форм, кінчався цей розділ.

Черговий розділ виявляв брутальний нацистський наступ на всі організовані форми українського життя, нове виголоджування українського населення, нові вивози та нові розстріли.

Четвертий розділ був присвячений тактиці українських революційних сил у цій новій ситуації. Він виявляв відступи українських сил у протинімецьке підпілля та здвигнення різних форм підпільної та партизанської боротьби. У підвідділі про партизанську боротьбу виявлено цікавіші сутички Української Народньої Революційної Армії (УНРА) та Української Повстанської Армії (УПА) з німецькими частинами, визволювання в'язнів і закладників з німецьких тюрем, тощо.

Останній розділ зводив підсумки досвіду української визвольної боротьби в німецькому періоді та начеркував перспективи дальшої боротьби на майбутнє.

Згідно з дорученням Ольжича заготовлено

три копії машинопису цієї праці, а рукопис знищено. Один примірник був призначений «на Схід», другий «для висилки на Захід», а третій для друку на місці.

Ольжич перебрав від мене всі примірники, щоби передати їх зв'язковим і дати потрібні доручення. Як згадано в статті «Мої зустрічі з Ольжичем», він просив мене виїхати зі Львова, де він сподівався чергових арештів. Але Ольжич також почав перебувати все рідше у Львові і в квітні він в більшості перебував у Самборі.

Підчас моїх кітневих зустрічей з Ольжичем я інколи питав про долю моєї праці, яку він, жартуючи, називав другою дисертаційною роботою. З його відповідей виходило, що два перші примірники відійшли по призначенні, а з місцевим друком є клопоти. Мав він очевидно на увазі труднощі в наладнуванні справної друкарні у Львові та різні поліційні труднощі з нею, про що я знав іншим шляхом, і , що згадується в інших споминах.

Під кінець квітня 1944 року, коли я приїхав до рідні на Посянні, пізною ніччю з'явилася моя головна зв'язкова Софія і принесла відомість, що в Перемишлі на станції підчас поліційної перевірки та обшуків попала в руки Ґештапо наша секретарка та головна зв'язкова Ольжича Ґена. З нею попали нібито якісь друковані матеріяли, які вона везла зі собою. Побачення з П. другого дня принесло дальші подробиці. Матеріяли, які попали з Ґеною, були матриці для книжки «Революція рве кайдани», які вона везла зі станиці у Кракові до техніки у Львові. Одночасно впав машинопис з поправками Ольжича та моїми.

Не можна сумніватися в тому, що праця «Революція рве кайдани» нацистам ніяк не подобалася. Там сказано їм всю правду про те, як вони повторили лише те, що робив Сталін, хоч і виходячи з інших заложень. І зроблено це у світлі документів, які ними були видані.

Швидко після арешту Ґени прийшли обшуки та арешти в Галичині та Кракові. Вони захопили рідню Ґени і це давало підстави припускати, що Ґештапо попало на якісь приватні листи та адреси. Але атмосфера, зв'язана з арештом Ґени почала швидко заспокоюватися. Ми всі вірили, що Ґена дівчина тверда й незломна, готова кожної хвилини на смерть. Дехто в цьому сумнівався і твердив, що Ґена «співає».

У Великий Понеділок українських Великодних Свят 1944 року я бачив Ольжича в останнє в родині Роговських у Самборі. Ми мило провели час у цій гостинній родині та обговорили різні поточні справи. Наше чергове побачення визначено в тому місті на тиждень пізніше. Через декілька днів Ольжич повідомив мене, щоби я приїхав до Львова та шукав його на квартирі Ромка. Ця вістка була для мене великою несподіванкою та заскоченням. Львів був надто небезпечний для Ольжича, а мешкання, яке він подавав, уважалося розконспірованим від довшого часу і перед ним остерігав нас усіх Ольжич. Я сподівався зустрічі в Перемишлі, куди Ольжич мав переселитися зі Самбора, де для нього приготовлялася квартира.

У призначений день приїхав я раненько до Львова, думаючи, що ранком квартира Ромка може не бути інвиґільована. «Обнюхавши» обережно все довкілля, готовий та відповідно приготований на все, я увійшов у браму будови при Личаківській. Тихо постукав до дверей, але відповіді жадної не було. Коли я подався назад на долину, на зустріч мені вийшов двірник-сторож, який мабуть почув мій стуків, і сказав мені шепотом, що вчора Ґештапо арештувало господарів і якогось високого блондина. В мене мороз пройшов по спині, та з'явилося переконання, що цим блондином був Ольжич. Зв'язок від Батька швидко лише підтвердив це переконання.

Вузловим питання у цьому арешті залишається: чому Ольжич рішився так швидко вернутися до Львова та «поселитися» на квартирі, яка була дуже гостинна, але відома як розконспірована та інвиґільована? Чи думав він, що швидкий відступ німців зі Західньо-українських земель змінив уже кардинально політичне положення? Що в тому відступі було безглуздним далі арештувати українських підпільників?

Ніхто досі не дав на це питання відповіді. Вихід українських політичних в'язнів з німецьких тюрем і концтаборів зимою 1944-45 вияснив лише обставини, в яких відбувся арешт Ольжича, а саме біля 10-тої год. вечора прийшло на мешкання Ромка Ґештапо та почало провірювати присутніх. Коли ж Ольжич представив документи на прибране ім'я, під яким він жив, Ґештапо накинулося на нього з криком «Ду ферфлюхтер Кандиба» (Ти проклятий Кандиба) та побоями. Його відставлено до тюрми у Львові, а звідти швидко до Саксенгавзен.

Багато в'язнів вийшло з переконанням, що Ґена мусіла «співати» багато. Але, не дивлячись на те, що вона виявила, вона не могла мати жадного впливу на арешт Ольжича, бо ж він відбувся далеко після її ув'язнення і в обставинах, про які вона не могла знати. Не могла вона також вказувати на Ольжича як автора праці «Революція рве кайдни», бо добре знала дійсного автора, з яким переписувала частини манускрипту.

Ольжича ім'я було вже так обтяжене його

всією протинімецькою роботою протягом попередніх років, що навіть, коли б він був дійсним автором вище згаданої праці, це не могло вже мати на його долю жадного впливу. Історик життя та діяльности Ольжича мусить також розглядати ту обставину, що він своїми поїздками та науковою діяльністю був тісно пов'язаний з англосаксонським світом. Його смерть саме в днях десантів Західніх Аліянтів на Европу вимагала б окремого розгляду його англосаксонських зв'язків.

Під оглядом цих зв'язків цікавим, і здається неприпадковим, є теж та обставина, що майже всі члени ПУН, які перед другою світовою війною відвідували Америку, були так чи інакше знищені під час війни. Був це лише збіг обставин чи може щось інше?

Для автора цих рядків не має сумнівів у тому, що нацисти звертали увагу на ці зв'язки та навіть деякий час думали використати українську заокеанську еміґрацію для своїх цілей. Яке ж мусіло бути їхнє розчарування та настороження, коли ПУН не погодився на будьяку співпрацю в цьому напрямі.

Леґенда про вину Ґени та працю «Революція рве кайдани», як головні звена та причини до закатування Ольжича є лише невдалим оповіданням. Причини були далеко глибші та гра різних чинників далеко складніша.

Проф. Д-р Петро Ю. Стерчо

ЧИ СПРАВДІ ПОВОРОТ ДО КАПІТАЛІЗМУ В СРСР?

Впродовж останнього року, а зокрема від пленарної сесії Центрального Комітету Комуністичної Партії Радянського Союзу в днях 27-29 вересня 1965 р., преса вільного світу широко заговорила про далекойдучі зміни в господарській системі Радянського Союзу. Деякі американські журналісти, а в слід за ними й частина української преси, вперто твердять, що соціялістична економія в СРСР остаточно провалилася і урядові СРСР не залишається нічого іншого, як повернути до застосування метод капіталістичної системи, отже повернути в напрямі капіталізму.

Ось якими загальниками оперує Алекс Кучеров у «Ю. С. Ньюз енд Ворлд Ріпорт» з 30. травня 1966 р.:

«Старі соціялістичні методи централізованого економічного плянування й адміністрування підприємствами усуваються як нездатні в дії.

Право вирішувати переходить з рук жменьки комуністичних бюрократів у руки керівників продукційних заводів і місцевих урядів.

Конкуренція капіталістичного стилю відограє що-раз більшу ролю.

Закон продажі й попиту, що діє автоматично в ринковій (капіталістичній, навіть нереґульованій! — прим. П. С.) економії набирає все більшого значення.

Ціни переходять ревізію, щоб їх наблизити до коштів продукції.

В оцінці господарки окремого підприємства зиск, а не скільність продукції, виконує ролю показника господарювання».

Дав я прочитати цей уривок одному моєму студентові й просив його висловитися про те, яке враження зробили на нього вище наведені загальники. Студент, знаючи докладно термінологію, ствердив, що, коли так справа в дійсності представляється, як п. Кучеров подає, то без сумніву в СРСР іде чи вже повернено, до капіталізму... Таке враження витворюють деякі писання з легкої руки на поінформованого читача. А яке на непоінформованого? Там, мовляв, така сама економічна система як і в ЗДА... Чи не цікаво?

Ну, а яке ж справжнє становище до цих справ політичних і господарських керівників СРСР? На ХХІІ-ому Конґресі Комуністичної Партії СРСР в 1961 прийнято постанову про поступовий перехід від соціялізму до комунізму в економічному розумінні. ХХІІІ-ий Конґрес цієї партії в березні 1966 р. потвердив цю постанову, а в підсумках Конґресу в передовиці *Коммунист*, ч. 6 з квітня ц. р., ст. 7, отже орган ЦК КПРС, твердить, що соціялізм у СРСР вже зреалізовано й «тепер радянський народ під керівництвом партії переводить в життя величне будівництво комунізму». На стор. 37-ій той самий орган рішуче заперечує намагання «буржуазних ідеологів» представляти сучасні господарські реформи в СРСР як відхід від соціялізму.

Які, на ділі, зміни впроваджено в господарстві СРСР від усунення Хрущова? Засадничо, привернено функціональну централізацію сталінської ери, зосередивши все плянування в *Госплані*, як також підпорядкувавши поодинокі галузі господарства відновленим відповідним міністерствам у Раді Міністрів СССР, які цен-

тралізовано наглядають над виконанням плянів. Отже, розбігаються з дійсністю твердження немов би централне плянування стало без значення. Рівно ж не відповідає правді твердження, немов би місцеві совети дістали більше влади в господарських справах, бо ж хрущівські господарські ради в поодиноких республіках і районах зліквідовано. Уведено інновацію в тому сенсі, що наложено на керівників заводів більше відповідальности.

Ось що постановляє резолюція пленарної сесії ЦК КПСС з вересня 1965 р., на якій формально переведено всі ті реформи, що про них так широко заговорено на заході:

«*Підвищуючи господарську самостійність, партія і радянське правительство і в майбутньому переводитимуть у життя єдину політику відносно плянування головних напрямних господарського розвитку підприємств, технологічного проґресу, капіталовкладення, цін, заробітної платні та фінансування*».

Ще виразніше й докладніше з'ясував ці зміни в господарській системі СРСР перший заступник Ради Міністрів К. Т. Мазуров у своїй промові на засіданні Верховного Совєта у вересні 1965, який затвердив подані Мазуровим головні напрямні.

В першу чергу треба підкреслити, що на пропозицію Мазурова, розв'язано Хрущовим встановлені Совнархози, які діяли децентралізовано, й привернено сталінські централізовані функціональні міністерства. В цей спосіб позбавлено поодинокі республіки їхньої господарської окремішности. Встановлено централізацію в такій мірі, що говориться про *Ґосплан*, як центральну нупляпувальну аґенцію всього СРСР, а відтак про ролю керівників поодиноких підприємств. Отже, не багато залишається для інших органів радянської бюрократії...

Згідно з постановами Верховного Совєта, Ґосплан і надалі впрішуватиме, в першу чергу, *що* має бути продуковане, скількість кожного продукту та в якому часі. Це вказує, що не залишено місця для капіталістичного способу встановлювання продукції шляхом попиту й продажі. В руках Ґосплану залишається встановлювання т. зв. фонду заробітної платні. У виключній юрисдикції централізованого Ґосплану залишається рішення про капіталовкладання, модернізацію та поширення підприємств, як також рішення відносно застосування нової техніки в продукції. Ґосплан встановлює ціни на продукти, а тим самим і валові доходи поодиноких підприємств, впливаючи в той спосіб рішально й на визначення продуктивности кожного підприємства, від чого, в свою чергу, залежить висота «зиску». Централізовано встановлюється також висота отримуваних підприємствами надходжень із державного бюджету, як також зобов'язання кожного підприємства супроти державного бюджету. Отже, засадничо в господарстві не впроваджено ніяких змін, крім *ще більшої централізації* в основних справах.

Згідно з одночасною постановою Верховного Совєта, це «усамостійнення підприємств», що про нього так голосно заговорили, полягає в тому, що керівникам виробничих заводів дозволено користуватися засадничим принципом господарювання тобто, при найменших затратах ресурсів видобувати якнайбільшу продукцію, а переклавши це на зрозумілу мову для радянських відносин — зужити якнайменше коштів, що їх постачає держава, але дати державі якнайбільше готової продукції. Якщо йдеться про застосування цього принципу в приватно-капіталістичних підприємствах, марксисти клеймують це експлуатацією робітників, бо мовляв тільки праця творить вартості. Чи не зводяться реформи господарювання в СРСР до ще більшого визиску працюючих? Та ж, керівники виробничих заводів мусять діяти в рямках накиненого їм пляну відносно скількости та якости продукції і т. п. В рямках даних їм до диспозиції матеріяльних ресурсів, їм дозволено вирішити стан робочої сили в підприємстві, тобто затруднити менше робітників, але вимагати більше від них і виконання пляну; їм дозволено змагати обнизити кошти продукції, підвищивши продуктивність праці й устаткування. Отже, по суті нічого іншого не введено як те, що на керівників підприємств наложено обов'язок ще інтензивніше визискувати працю підчинених їм робітників.

Чи це відступлення від соціялізму? Чи це відступлення від централізму? — Зовсім ні! Ще в початках існування большевицької диктатури, Ленін вчив своїх послідовників, щоб вони використали досвід капіталістів у піднесенні продуктивности підприємств, зокрема вчення Тейлора, і пристосували їх до потреб соціялістичної господарки (Гл. *Полное собрание сочинений*, т. 36, ст. 149-141). Тут же Ленін наголошував індивідуальне зацікавлення робітника в покращанні своєї матеріяльної долі, а тим самим краща нагорода за працю призводить до більшої видайности праці робітника. Рівнож пропонував він кращу нагороду керівникам підприємств, отже й придбання більших зисків для соціялістичного власника підприємства — радянської держави (Там же, т. 44, ст. 245).

Советська верхівка виграбала цитати Леніна, щоб виправдати формалізування деяких постанов, зрозумівши, що індивідуальна нагорода за

працю найкраще стимулює продуктивність робітника. Але радянська верхівка вирішила покласти наголос не на робітника, а на керівника підприємства, створивши для нього можливість одержувати кращу матеріяльну нагороду за продуктивність керованого ним підприємства.

Ще в 1962 р. харківський професор економії Євсей Ліберман видвигнув питання, що найкращим мірилом продуктивности підприємства являється його зиск, тобто різниця поміж валовим доходом з продажі продуктів по встановлених державою цінах і коштами їх продукції. В капіталістичних країнах, де ціни встановлюються у вільній грі сил продажі й попиту на ринку, ця різниця являється *зиском*, який є нагородою для підприємця за ризико, інновації та непевність взяту на себе. Ризико й непевність, як також стихійність цін на продукти в Совєтському Союзі відсутні, а тому й ця різниця поміж коштами продукції та сумою продажі носить інший характер. Вона всеціло *плянована*, бо ціни пляновані. Тому-то й радянські економісти не вживають терміну «зиск», а просто чистий прибуток. Бо ж цей прибуток не має елементів зиску в традиційному розумінні. Але, деякі західні журналісти вперто вживають термін «зиск», що вводить непоінформованого читача в блуд.

Йдучи за ленінським вченням застосування зиґ-заків в осягненні своєї мети, тобто повалення капіталізму в усьому світі й евент. встановлення комуністичного світового суспільства, Брежнєв і Косиґін повернули до наголошування сталінського будівництва соціялізму в одній країні, не зраджуючи світової комуністичної революції. Для цього треба економічної сили, яка скріпить і мілітарну силу. Розхитану за Хрущова машину контролі й продукції вирішено скріпити наголошенням кращої особистої винагороди за посилену працю і обіцянкою виробляти більший асортимент товарів споживання. Облудність цих обіцянок видно з диспропорції поміж заплянованим збільшенням виробництва засобів продукції та военного матеріялу в порівнянні з продуктами споживання.

Обіцяну кращу нагороду за працю узалежнено від продуктивности підприємства, що за неї відповідальні керівники. Керівникам підприємств приобіцяно високі додаткові премії меншебільше пропорційні до осягнених «зисків» — в першу чергу шляхом зниження коштів продукції. Наложено на них відповідальність не тільки виконати плян кількостево, але й подбати про кращу якість продукції, бо від тепер — за пропозицією Лібермана — тільки продана скількість товару буде врахована в калькуляції виконання пляну й, очевидно, обраховуванню «зиску», з якого додаткові нагороди за працю отримують керівники й робітники підприємства. Отже, у відрізнінні до минулих вимог, по реформі керівники підприємств мусять подбати, щоб не було «браку», бо він знижує продуктивність підприємства, його зиск і нагороди.

Непорозуміння витворено із незнання, *що*, властиво, має статися із зреалізованим «зиском». В капіталістичній системі справа проста: він залишається власністю власника підприємства. В радянській системі власником майже всіх виробничих підприємств є держава, колектив, або кооператива в незначних випадках. В постановах про «усамостійнення підприємств» наложено великі обов'язки на «зиск» підприємства. Мильно було б думати, що увесь той «зиск» буде розподілений поміж робітниками й керівниками даного підприємства. Верховний Совєт і партія, в першу чергу, перекинули з держави відповідальність на місцеві підприємства за утримування дитячих садків, таборів для піонерів, домів культури, мешканевих домів для робітників (при ініціятивній співпраці профспілок), як також придбавання неосновних інструментів продукції. Все це повинно бути покриване із реалізованого «зиску» підприємства. Кожне підприємство зобов'язане відкладати фонди для вище згаданих цілей і щойно залишки можуть бути розподілені поміж робітниками й керівниками підприємств, як додаткові премії до їх заробітної платні. Очевидно, керівникам підприємств забезпечено далеко вищі премії від премій робітників у процентовому відношенні до суми «зиску».

Отже, т. зв. «усамостійнення підприємств» — це ніщо інше, як накинення на керівників підприємств особистої відповідальности за своєчасне виконання накиненого їм згори пляну так під оглядом скількости як і якости; це ніщо інше, як нова метода визиску праці робітника державою; це ніщо інше, як скинення з себе державою певних фінансових тягарів і накинення їх на плечі робітників місцевих підприємств. Більші права керівників підприємств проявляються у інтензивнішому визиску праці робітників на користь держави. Як проявляється на практиці підвищення ініціятиви робітників шляхом упровадження «зиску» може послужити факт, що за радянською пресою в минулому році тих підприємств, що в них вже введено було нову систему для проби, у висліді колосально збільшеної напруги індивідуального робітника при виробництві виплачено в пересічному шістнадцять рублів річної премії на робітника. Навряд чи це піднесе продуктивність праці в бажаній мірі.

Реасумуючи вище сказане, ми ствердили на

основі офіційних документів, що 1. центрального плянування не тільки не усунено, а навпаки ще сильніше централізовано плянування і реалізацію його в порівнянні з добою Нікіти Хрущова; 2. Ствердили ми, що «зиск» у радянській господарці це не те саме явище, що про нього звикли думати люди у вільному світі, а служить він тільки як нова метода експлуатації праці; 3. Засадничі рішення і надалі прийматиме політбюро, а виконуватиме місцева партячейка; отже, нонсенс говорити про вирішування справ продукції керівниками підприємств і місцевою владою; 4. Ціни продуктів і надалі встановлюватиме партія і уряд у Москві, а не вільна гра сил подажі й попиту на ринку.

Невже «конкуренція капіталістичного стилю відограє що-раз більшу «ролю» в господарстві Совєтському Союзі? На жаль, ті «експерти», що твердять так на сторінках преси, не наводять фактів. У радянській системі «конкуренція» у формі «Стахановщини» існувала й існує від давна. Це справа не нова. Але, щоб говорити про «конкуренцію капіталістичного стилю», необхідно мати право приватної власности на засоби продукції та право вільно рішати, як їх у власному інтересі найкраще затруднити. Це саме відноситься до «зиску як стимулянта» в продуктивності підприємства. Правда, даючи керівникам підприємства більший від дотеперішнього батіг для підганяння робітників, радянські диктатори ще більше закріпили невільництво праці в Радянському Союзі.

Дуже багато говориться в пресі про те, мовляв, тепер у радянській господарці впроваджено «закон попиту й пропозиції» і на основі попиту керівники вирішують, що й скільки продукувати певних товарів. Цей експеримент введено в життя вже кілька років тому в одіжній індустрії, бо навіть при великому бракові товарів громадяни Союзу вже не могли терпіти надто великої одностайности кольорів, фасонів, а навіть розмірів одіжі та черевиків. Все ж бо, люди є людьми й вони мають смак і не бажають постійно одягатися немов в уніформи... Але це справа невеликої скількости підприємств і тільки в деяких ділянках виробництва споживчих товарів, які в радянській господарці називають «групою Б», отже є підрядні важкій індустрії «групи А». За скоро узагальнювати й говорити про більше значення «закону подажі й попиту». Це «більше значення» є більше тільки коли його порівняти з зером.

Євсей Ліберман кількакратно спростовував те, що писали про його думки на заході, і твердив, що його ціллю є розробити методи, які найефективніше працювали б в соціялістичній господарці на шляху до будови повного комунізму. Л. Леонтьєв у журналі *Комуніст*, ч. 6 за квітень 1966 на стор. 37-ій твердить, що переведені реформи в господарстві Союзу не мають нічого спільного з «стихійним ринком капіталістичного господарства».

На мою думку, всі ті, які намагаються переочувати реальну дійсність в Радянському Союзі, роблять ведмежу прислугу читачам, бо вони їх тільки дезорієнтують у дійсній ситуації. Вожді компартії не відмовилися від своїх засадничих цілей. Більше того, вони наголошують щораз сильніше будівництво комуністичного суспільства; вони наголошують знову і знову всесвітню боротьбу за повалення капіталізму; вони говорять про це явно на всіх партійних і непартійних зібраннях.

Немає сумніву, що совєтська господарська система виявила себе як система перманентної господарської кризи, як система постійного браку товарів споживання, як система нечуваного визиску праці. Це так. Але, не зважаючи на це, вона проіснувала майже п'ятдесять років. Не тільки проіснувала, але й, без сумніву, посунула розвиток новітньої московської імперії вперед. Невільнича праця розбудувала й далі розбудовує цю імперію до часу, бо ж закон самозбереження кожної окремої людини заставляє її навіть проти волі продукувати. Але природне право людини є і жити вільним життям, а тому скоріше чи пізніше раби радянської системи «пірвуть пута і кайдани» і заживуть вільними людьми в родині вільних народів світу.

Але це візія майбутнього. А поки-що в Радянському Союзі брутальна сила при владі й заставляє «народ ста народів» працювати на користь збереження цієї тоталітарної сили і поширювання рабства на землі.

Д. Квітковський

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ

На самому початку такі зауваги й замітки: Українська Революція, Український Націоналістичний Рух писатиму «з великої літери» з тієї самої причини, з «якої «з великої літери» пишемо, наприклад, Реформація, Ренесанс, Американська Революція, Українська Православна Церква, Католицька Церква тощо.

Два: дехто думає, ба навіть пише, що на еміґрації можливо й вільно проповідувати тільки псевдодемократію, радянофільство, дефитизм, пристосуванство, або історію «діяпазону можливого» в формі плазунства перед «законами» людобителя - тирана, але в ніякому разі не вільно проповідувати революції — і то в ніякому виді, ані збройної ані навіть духової. «Коли сьогодні (на еміґрації) ще дехто плекає таку революційну акцію, то хай передістається «туди» й покаже, як до неї «там» забиратися», пише одна зловіща ворона, що з'явилася на горизонті наших визвольних змагань. Я в це не вір'ю. Мені видається, що якщо вільно проповідувати на еміґрації національний сервілізм, то так само вільно проповідувати й національний героїзм. І це в дусі демократії, яку там завзято боронять деякі в теорії, і толочать у практиці. Свобода вибору — це одна з основних засад правдивої демократії. Даймо змогу й нагоду українському народові — в тому й українській еміґрації — вибирати між тим, що я і такі я, проповідують, і тим, що проповідують деякі мої «дискутанти».

Три: Один мій «приятель» пише про мене: «Бувають у житті ситуації, коли й революційні зриви потрібні. Але вони повинні дозріти, природно вирнути у відповідний момент, а пропорція сил власних і противника створює вигляди на успіх. Так було недавно з альжирським повстанням. Але тому над власними силами треба важко і вперто працювати. В п. Квітковського інша «концепція». Він засуджує цю важку працю над витворенням власних сил і «думає», що вистачить гукати про революцію, сидячи на запічку. Нам треба виказувати на кожному кроці абсурдність, а то й шкідливість такого погляду».

Я думав і думаю, що якщо «діяпазон» мудрости дого «дискутанта» дозволяв йому одобрити й оправдати проповідування революції «сидячи на запічку» його ж божкові, цьому «найбільшому гуманістові» Карлові Марксові й його учневі Ленінові, то чому не вільно робити цього самого й Денисові Квітковському?! Як що б, за повище цитованою рецептою, еміґранта, особливо тим, що не з власної волі опинилися поза межами рідних земель, не вільно проповідувати революції й взагалі їх «єретичних думок», то людство було б дуже бідне сьогодні духово. Щоб згадати тільки одного велитня людського духа, Ж. Ж. Руссо, якому приписують славний вислів (до речі, це речення вжив біограф Руссо, синтетизуючи його філософію) «я не годжуся ані з одним твоїм словом, але я боронитиму до загину твоє право казати його», — то якщо б теорія «запічка» була правдивою, то людство не мало б сьогодні великого числа його творів. Він більшу частину свого життя провів на вигнанні і відти ширив революційні ідеї — «сидячи на запічку». Перегляньте листки історії і там найдете дуже багато прикладів для оправдання проповідування своїх ідей з примусового «запічка». Я не є перший.

І далі: «революційні зриви повинні дозріти, природно вирнути у відповідний момент». Це свята правда. Але як мають ці зриви дозріти, природно вирнути? Так самі від себе? З ласки Божої? Без доложення наших сил? А якщо ні, якщо треба щось робити, щоб допомогти «природі», то чи «дозріє» наприклад, український революційний рух під сонцем «проповідей» пристосуванства, дефетизму, непротивлення злу й псевдо легалізму? Шкода, що ані Ленін ані Троцький не читали «наукових трактатів» деяких українських сполошених і здезорієнтованих овець, а то, після упадку царату, український народ мав би більше шансів виграти війну й задережати свою самостійність в боротьбі проти Керенського й компанії. А так, «сидячи на запічку» Ленін придумав інший спосіб революційної акції, за іншою рецептою.

Після цих кількох завваг, я спинюся коротко на питанні революції взагалі, а української зокрема.

Що таке революція?

Саме гасло, слово революція, за словником англійської мови Вебстера, приходить від латинського слова revolutio й означає воно в першу чергу обертання довкруги. На протязі історії, це слово набрало багато інших ріжних значінь. Найчастіше уживається слово революція в значінні повної, драстичної зміни будьякого рода, як наприклад революція в модерній фізиці, революція в засобах комунікації, навіть революція в думанні. В світі людських спільнот, слово революція також має різні значення. Під революцією розуміємо повалення якогось уряду, або форми уряду чи режиму, — повалення соціяльної системи, заступаючи її іншою системою. Для цього роду революцій Вебстер цитує такі приклади (і то з великої літери!): Англійська Революція (1688), Американська Революція (1775), Французька Революція (1789), Китайська Революція (1911), Російська Революція (1917), а ми можемо сміло додати до цього Ук-

раїнську Революцію (1917).

Ото ж революція може, але не мусить означати кровопролиття. Революцію можливо підготовляти й навіть робити в лябораторії, в кабінеті, в людському умі, а це значить і «сидячи на запічку».

В праці Честера С. Мексея п. н. «Політичні Філософії» (Нью Йорк, 1859) на сторінці 370-ій читаємо дослівно таке: «В Англії була революція. Цей факт був переочений тими, котрих приголомшила Французька Революція немов експлозія бомби без пересторого. І в Америці було також щось такого як революція. Значіння цієї революції було також незамітне для умів, які забувають про могутню наладованість соціяльних сил. «Революції», сказав колись Вендел Філіпс, «не робляться; вони приходять». Так, вони приходять — після того як люди стають насичені, пересякнуті ідеями й набувають досвідів, які допомагають їм (революціям) прийти. Вони приходять, коротко, тоді, коли час доспів для них, щоб прийти. А той час приходить тоді, коли уми й волі достатного числа людей були підготовані до розпучливих кроків».

Далі згаданий автор пише, що підготова французького народу до революції ішла роками перед зібранням «estate general» рішального дня 5-го травня 1789. В цю підготову входило так багато ріжних елементів, що було б неможливо випрізнювати і важити кожний з них. До підготовки французького народу до революції спричинилися у великій мірі, нпр., революційні ідеї, які, після століть їх могутнього пропагування, просякли чи наситили кожну верству суспільства. І далі автор переходить до вичислення, аналізи й характеристики деяких маркантніших революціонерів — людей пера, котрі своїми ідеями так або інакше впливали на прихід і хід революцій. Ролю, силу й значення революційних ідей автор може найкраще ілюструє прикладом Томаса Пейн-а, менше відомого політичного філософа на европейському континенті. Пейн був родом англієць, але, прибувши до Америки (сьогодні — ЗДА), він написав тут памфлет, який появився дня 10 січня 1776 року п. н. «Коммон Сенс» Честер Максей цитує такі слова В. М. Вен Вейде, біографа Пейн-а, про цей памфлет і його автора: «Ніколи ніхто не написав памфлет, який мав би чи викликав би такі далекойдучі, чудові наслідки, як Коммон Сенс. Цьому памфлетові американський нарід завдячує свою незалежність. Шість місяців по його поублікуванні, колочії потвердили й закріпили свою свободу шляхом складення проєкту і підписання Деклярації Незалежности» (там же, ст. 386). Бо Пейн, продовжує автор, не тільки проповідував і голосив незалежність, але він написав сумаричний документ з такою елоквенцією і з такою переконливою силою, що й ті, які вагалися й хиталися не бачили іншої альтернативи.

Англійський філософ-історик, Лорд Актон, в своїх лекціях на тему Французької Революції (див. Есеї Про Свободу й Силу, Мерідіян Букс, Нью-Йорк 1955, ст. 225) пише, що та революція не є метеором з невідомого, але була вона продуктом історичних впливів, і тому, щоб пізнати цю революцію ми мусимо слідкувати за цілою серією ідей, які попередили її. І в своїх дальших міркування на тему Французької Революції, Лорд Актон користується цією історичною методою, щоб зрозуміти й вияснити Французьку Революцію.

Революції, криваві чи безкровні, політичні, релігійні, соціяльні чи наукові, не приходять незаповіджені, несподівано, без глибшої причини. Вони є природними явищами. Вони є плодом якогось зерна-насіння. І так як не посіявши нічого, не можемо ожидати жнив, так само, посіявши кукіль, не можемо ожидати збору пшениці.

Тому мені видається, що й Українська Революція 1917 року не прийшла сама від себе, не зродилася вона аж 1917 року. Ні. Вона доспіла 1917 року, але зерно цієї революції було посіяне давніше. Український чорнозем годував, а українське сонце давало життєве тепло цьому зернові на протязі довгих років аж доки воно не виросло в Українську Революцію, яка зголосила свій прихід 1917 року.

Найбільше спричинилися до приходу Української Революції два поети Шевченко й Франко. Біля цих поетів маємо цілу плеяду інших поетів, письменників, науковців, публіцистів, політичних, релігійних, громадських діячів тощо, які своїми ідеями й ділами не так віщували, як підготовляли, стелили шлях цій Революції.

Українська Революція прийшла 1917 року й вона дальше серед нас, з нами, в нас. Ціла серія різних сил ділає так або інакше на повне її завершення. Цей процес завершення Української Революції може тривати ще десятки років. Але ми вже маємо дуже докладно виточений шлях цієї Революції. Це шлях повного національного усамостійнення української нації, в першу чергу політично-державного усамостійнення, бо тільки у власній хаті своя правда, і сила і воля, казав Шевченко. Коли говорю про шлях національного усамостійнення, як шлях української революції, то під цим усамостійненням розумію не тільки усамостійнення нації, як колективної збірної одиниці, але й усамостійнення людини. Для мене свобода людини така ж важлива, свята, необхідна як і свобода нації. Я тільки є того переконання, що не можливо осягнути свободу людини в поневоленій нації, і

навпаки. А якщо під націоналізмом розуміти рух, — ідейний і дієво-революційний — за здобуття повної національної свободи нації і її свободи людини в свобідній нації, то Організація Українських Націоналістів є одною з сил, з чинників, якими ця Українська Революція користується для свого повного завершення.

І чи це комусь подобається чи ні, то і в підручниках міжнародного права, і в підручниках та трактатах політичних наук термін націоналізм — і то в доброму, позитивному значенні! — уживається якраз для означення таких рухів, які мають за мету повне національно-державне усамостійнення своєї нації. Щонайменше так є в англо-саксонському світі. Коли ми усвідомимо собі цей факт, нам стане ясно, чому деякі мої «противники» з такою несмачною лютю накидаються на мене якраз за вживання й оборону терміну націоналізм. Бо націоналізм це синонім повної національної свободи. Рівночасно націоналізм є повним запереченням інтернаціоналізму в такій формі як його розуміє і практикує воюючий комунізм. А якщо так, то речники й пропагатори ідеї «радянського ладу» й дефетизму ніколи не зможуть стравити терміну націоналізм, який включає в собі ідею національної свободи й героїчне наставлення чи прямо героїзм у боротьбі за здобуття тієї всеобіймаючої свободи.

Вертаючи до Української Революції, яку ми хочемо завершити, й стоючи на засаді, що до її приходу спричинилися цілі генерації українців — українців, а не вислужників чужих ідей! — мені видається, що виелімінування хоч одної з сил, які стоять на засадах Української Революції, як визвольно-самостійницького руху, є ножем у спину цієї Української Революції. Москва б'є найбільше якраз націоналістичні сили в українському світі. Чому? Тому, що вони є найбільшою загрозою для її панування над Україною. То ж чи не дивно звучать ті українські публіцисти, які нібито в ім'я чистоти українського націоналізму й «непорочности» демократії б'ють також якраз по тих самих українських націоналістичних силах?! Це може бути глупота декого. Але й глупоти не вільно ігнорувати, бо й ідіоти поповняють злочини.

Хто слідкував за моїми міркуваннями від довшого часу, той напевно довідався, що я не є прихильником святости й недоторкальности «індійських коров». Я висловив дуже багато критичних думок на адресу наших націоналістичних організацій, на адресу деяких націоналістичних провідників і їх ідей. Я знаю, що там є багато злого й недоброго, особливо в тактиці й поступуванні деяких. Але ми повинні усвідомити собі таку істину: Кожна людська думка, кожна людська дія, в тому й революційні ідеї, революційні рухи та революційні дії, або по-простому революції мають завжди в собі людський елемент, значить не є вони досконалі, абсолютно добрі чи абсолютно злі. Ніхто мабуть не одобрює сьогодні стинання голов ґільотинами підчас Французької Революції, але тим менше трудно найти сьогодні когось, хто заперечував би ті великі ідеї та революційні реформи не тільки в діях людей і людських спільнот, але і в їх думанні, які принесла якраз чи не найжорстокіша революція в історії людства.

І ще раз: я далекий від того, щоб одобряти божевілля й звірства певних революцій, але я рівночасно далекий від того, щоб заперечувати їх і намагатися нищити їх тому тільки, що мають вони в собі чи в своїх виявах часом за багато людського в формі жорстокостей, нетолеранції й навіть непогамованого божевілля. В кожному випадкові, щоб дати належну оцінку якомусь революційному явищу, треба намагатися найти, відшукати основну ідею й мету революційного руху. Якщо основна мета є правильна, тоді не вільно нищити цілого руху, але тільки кореґувати й усувати нездорові, неправильні його прояви. З лихом треба завжди боротися, але не правильно було б убивати, нищити й основне добро тому тільки, що має воно в собі й деякі негативні прояви. Хто бачить чи бачив би у Французькій Революції тільки ґільотини, а в Українському Націоналістичному Рухові тільки елементи «вождівства» й «тоталітаризму», той напевно не має змислу історичної перспективи, змислу вищих вартостей й руководиться тільки почуттям образи або маленької людини або рафінованого фарисея.

І цікаво замітити на марґінесі, що найбільш нетолерантними й нетерпими, найбільш войовничими в своєму деструктивізмі проти, наприклад, Українського Націоналістичного Руху, який стоїть на позиції Української Революції, є якраз всі, всі без випімку, т. зв. українські демократи, почавши від доктора з ділянки радянської «демократії» й універсальности комуністичної ідеї, через всяких демократичних соціялістів і скінчивши на докторові з ділянки «організованого націоналізму» й «чистої» американської демократі, а на ділі — демо-анархії. Всі вони не дискутують, не вказують на позитиви й неґативи цього Руху, але б'ють і нищать. В арсеналі їх боротьби особисті лайки з посмаками поліційних доносів, перекручування фактів або навіть свідомі неправди є на денному порядку. Чи на такому прикладі може хтось щось позитивного навчитися? Добрий приклад є чи не найкращий учитель. Проповідувати демократію й толеранцію легко, практикувти її тяжче. Чи не було б краще, якщо б ті з нас,

які дійсно хотіли б бути добрими демократами — пішли на цей тяжкий шлях?! Вони осягнули б більше. І українська громада відітхнула б легше.

Закінчуючи мої міркування на тему революції в загальному, а української зокрема, мені видається, що ми маємо право дійти до таких висновків:

1. «Революції» не приходять як «грім із ясного го неба». Їх підготовляють цілі генерації попередників, предтеч, які сіють революційне зерно.

Не є тут виїмком і Українська Революція. Є вона виплодом цілої плеяди великих революційних умів, та політичного й соціяльного стану, в даному випадку поневолення українського народу, тощо.

2. З попереднього твердження випливає дуже важливе друге: Щоб мати революцію, треба проповідувати й підготовляти її. Не можливо, є абсурдом проповідувати дефетизм, непротивлення злу, псячий послух несправедливим, тиранським, до того наложеним ворогом, законам, і в той самий час очікувати пристосуванства до режиму й влади окупанта — ворога української землі, і заставляти ще й український парод вірити, що це одинокий правильний шлях до осягнення його мрій та ідеалів. Т. зв. «реальна політика» чи «діяпазон можливого» чи по-сервілістичному зрозуміле гасло, мовляв «політика є мистецтвом можливого» ніколи не доведуть український нарід до революції, цебто до повного його визволення й усамостійнення, без огляду на те, чи ця Українська Революція буде завершена кривавим чи безкровним шляхом.

3. Творцями, будівничими всіх революцій — не рабських бунтів! — є ідеї. Всякі дійсні революції є не тільки виплодом, але і носіями великих, творчих ідей. Бо ідеї, як динаміт, не тільки розривають і нищать, але вони рівночасно промощують шлях, відкривають нові горизонти й засівають зерно нової правди. Революційні Ідеї є завжди наладовані смертоносним динамітом і життєдайним зерном. Такі ідеї є життям і смертю. Смертю старого, віджилого, недоброго, і рівночасно життям нового, правильного й доброго.

Ідеї — великі, могутні ідеї, ідеї, що мають у собі зерно вічного, — не підлягають ані законам часу, ані простору. Національна ідея Шевченка — ідея віри в українську націю і українську людину, в їх свободу, в їх історичне призначення — це той його Прометей, якого споконвіку орел карає,

Що день Божий ребра
Й серце розбиває,
Розбиває та не вип'є
Живущої крови —
Воно знову оживає
І сміється знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля,
І неситий не виоре
На дні моря поле
Не скує душі живої
І слова живого,
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.

Хто був у Вашингтоні на відкритті пам'ятника Прометеєві України, тому, що поставив Слово — Ідею на сторожі Української Правди, той напевно відчув якщо не зрозумів, що Шевченко, як Ідея, став сильнішим, могутнішим сьогодні як більш як сто років тому, що в дійсності він став непоборним. Учасник того великого здвигу стотисячної української маси відчув і зрозумів, що революцію можливо робити й «на запічку» та, що «діяпазон можливого» української людини часом не має меж.

Якщо не зрозуміли сили Української Революційної Ідеї, символом, носієм і виразником якої став у нашу добу Тарас Шевченко, деякі наші радянофіли й псевдо-демократи, то зрозумів її архиворог цієї ідеї — Москва. Бо в той час, коли вільні українці будували Йому пам'ятник у Вашингтоні — з любови, то Москва будувала Йому також пам'ятник — зо страху. Шевченка вже не можливо ані заслати, ані зліквідувати. Його можливо тільки любити, або боятися. Його не можливо навіть промовчувати. Шевченко — це Ідея Української Революції в поході. Ми — її воїни.

ПРОЄКТ ЗВЕРНЕННЯ

УККА АМЕРИКИ З НАГОДИ 25-ЛІТТЯ ДІЯЛЬНОСТИ

Велику традицію залишили нам поселенці-піонери нашого життя в Америці. З хвилиною, як тільки життєва доля закинула їх на гостинні береги, вони зразу стали до творчого труду. Їхні зусилля йшли в двох основних напрямках: закріпити себе тут, запустити якнайглибші коріння в місцеву землю, а різночасно з тим усіми можливими засобами помагати рідному краєві. Цим своїм заповітам вони були вірні і в часі першої світової війни, коли однодушно підтримували відроджену українську державу; і в періоді між двома світовими війнами, коли своїми фінансовими пожертвами помагали здвигати на західніх українських землях Божі храми, народні доми, господарські установи; врешті підчас другої світової війни, коли в особливо важких для них політичних умовах, захищали серед американської суспільности право українського народу на його повну державну незалежність. Щобільше, в тому часі вони дали доказ своєї громадської зрілости, усвідомивши, що великі завдання, які на них впали, можна виконати тільки об'єднано, тільки спільними зусиллями всієї української громади. Це дало почин до утворення в 1940 році Українського Конґресового Комітету Америки, як верховної централі всіх американських українців, які стояли на принципах боротьби за державну самостійність України.

Таким чином повстав центр, в якому збіглися всі потоки й енергії нашого національного життя в ЗДА і який з того часу і до сьогодні репрезентує й координує діяльність усіх наших організацій і товариств у цій країні. Тут зустрічаються й перехрещуються всі відтіні й форми, якими відзначається все життєве й творче. Не з метою домінації одного над одним, не з метою старшування сильнішого над слабшим, а з метою — йдучи різними шляхами — зближатися до тієї самої цілі, яка одна і спільна нам усім. І це є фундамент, найглибша й незрушна основа існування й розвитку УККА. Доки він буде вірний тим основоположним настановам, доти його роля і значення, ріст і успіхи забезпечені.

Двадцять п'ять років діяльности має УККА за собою, двадцять п'ять років життєвих проб і успіхів. Власне ті двадцять п'ять років показали, який він потрібний для нормального функціонування й розвою українського життя в Америці, для допомоги визвольній боротьбі українського народу, для виконання тих завдань, які стояли перед нашими попередниками, стоять перед нами та стоятимуть перед тими, які прийдуть після нас — аж до остаточної перемоги. Перемоги над російським імперіялізмом, комуністичною реакцією та всіма тими силами в світі, які протиставляться незалежности народам і топчуть людську гідність.

Друга світова війна не лише привела до упадку цілий ряд держав і розторощила стару рівновагу сил у світі. Вона стала початком нової доби, яку без перебільшення можна назвати добою великих докорінних революційних перемін. Загальне зрушення не залишило ні одної ділянки людського життя незаторкненою. Духовість і економіка, технологія й наука, соціяльні стосунки, самовизначення народів, гідність людини — могутніми стрибками здобувають щораз то нові осяги.

Не оминули ці зміни і нас, нашої громади в ЗДА, наших установ, нашого УККА. Після 25 років праці УККА українська громада в цій країні не та, що була колись. З групи колись соціяльно майже одностайної — робітників і дещо фармерів — ми виросли в групу густо перетикану висококваліфікованими елементами. Професіонали, діячі культури, наукові робітники, підприємці стають щораз численнішими і могутніши чинниками у нашому житті. В парі з тим зросли наші матеріяльні й інші спроможности. Через те виросли перед нами та нашим УККА нові завдання. Українському Конґресовому Комітетові Америки треба в першу чергу перебудувати свою структуру, щоб залучити на керівні й відповідальні пости представників усіх тих нових соціяльних сил і організацій. Нові умовини, нові люди, нові завдання вимагають змін у статуті УККА і окремих змін має зазнати його політика. У встановлюванні принципів, в напрямних, в методиці і практичних заходах. На порозі нового чвертьсторіччя УККА, проаналізувавши дотеперішню свою діяльність, мусить вивчити нові умовини й нові потреби, та в тій тривожній, непевній переломовій добі УККА мусить знайти відповіді на питання, що їх поставило й ставить життя та знайти шляхи для дальшої реалізації наших поширених завдань.

Нам потрібний широкий плян того, як зберегти існування української етнічної групи в ЗДА без доплину живих людських сил з України. Всіх нас турбує те, якою буде і що собою уявлятиме наша спільнота в Америці за 20 чи 30 років. Всі ми відчуваємо, що існуючі форми

української організованости і зміст української праці в цій країні, не вистачають для того, щоб на довшу мету забезпечити наш ріст. Вже тепер нам потрібна основна дискусія на тему того, як піднести рівень нашого організованого життя в цій країні і тим самим не допустити до втечі від нього виростаючого тут покоління; як зробити українську спільноту в Америці серйозним чинником в загально-американському житті, в політиці, в культурі, в науці, в економіці ЗДА, — себто добитися таких позицій, якими користуються інші передові етнічні групи цієї країни.

Нам потрібний також новий підхід у справах допомоги українському народові. Своїми масовими виступами в обороні права українського народу на державну самостійність, своїми протестами проти поневолення України Москвою, американські українці поширили в світі правду про нашу батьківщину. Цю працю треба сьогодні поглибити. Сучасна Україна перестала вже бути зовсім невідомою країною. Хоч поневолена Москвою, вона є одною з передових націй світу в багатьох відношеннях. Тому дуже на часі є сьогодні серйозні науково-дослідні праці про сучасне й минуле України, про її науку, культуру, економіку, про різні форми боротьби за незалежність і про те, яким чинником є український нарід поза залізною заслоною. Ми мусимо спрямувати нашу працю серед американського світу на ті політичні, культурні, наукові та громадські кола сучасної Америки, які рішають про її закордонну політику, а які досі в більшості, або й зовсім, нам недоступні. Самими принагідними, головно передвиборчими декляраціями американських конґресменів і сенаторів ми вже сьогодні задовольнятися не можемо.

Чи в мирі, чи у війні потреби українського народу зростатимуть непомірно. Ми мусимо подвоїти, здесятикратнити наші зусилля. Коли війна — нам треба було б мобілізувати всі сили, щоби в прямому зударі разом з цілим вільним світом відбити аґресію ворога та внеможливити його дальші атаки. Коли ж прийде мир, нам знов треба мобілізації всіх наших сил, всієї чуйности, щоб коштом нашого народу на дальший плян визвольна боротьба українського й інших поневолених народів. Таким чином: мир чи війна — перед нами величезні завдання, перед нами величезні зусилля, що їх завершенням має бути відновлення державної самостійности українського народу.

Тому нам треба рішуче подивитися на дійсність, переглянути свої сили, намітити дальші шляхи маршу. Треба зреформувати себе, переозброїти відповідно до потреб і можливостей. Таким чином оновлений УККА, достосований до нового положення, вивінуваний сучасними засобами й гаслами ввійде в нову добу осягів і звершень. А при тому залишаються на дальше незміненими два основні завдання, перед якими стояли наші попередники на світанку нашої іміґрації до цієї країни, перед якими стоїмо ми: рости й розвиватися, зміцнювати свою ролю й вагу, а рівночасно з тим безперебійно допомагати братам в Україні.

Цих великих цілей зможе добитися УККА при одній передумові: постійній активності нашої громади та її співучасти в діях УККА. Тому ми, зібрані на Краєвій Раді в двадцятип'ятиліття його постання кличемо всіх, кому дорога справа визволення українського народу, кому близька доля інших поневолених чи використовуваних народів, хто хоче причинитися до зміцнення нашої сили й значення, нашого всестороннього вкладу в цій країні: збільшіть свої зусилля, збільшіть свою жертвенність, зімкніть ряди в своїх організаціях довкруги Українського Конґресового Комітету! Одним фронтом з усіма іншими українськими організаціями до нових трудів, нових успіхів, нових перемог!

Ніщо слова, ми діло несемо,
Ніщо мистецтво і мана теорій,
Бо нам дано знайти життя само
В красі неповторній і суворій.

О. Ольжич

Юрій Микульський

ЦІННА ПРАЦЯ З ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА

ЦІННА ПРАЦЯ З ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА

Величні святкування роковин нашого великого поета по цей і по той бік Залізної Заслони принесли нам цілу нову бібліотеку праць із шевченкознавства. Особливо в Радянській Україні справжньою зливою полилися свіжі книги про Шевченка — є між ними й біографії, і монографії, і товсті збірки есеїв, є й повісті, і романи, і поеми. А проте, дуже мало із тих радянських видань, що їх нам доводилося бачити, має справжню наукову вартість; дуже мало із цієї «великої сили великих слів» учить, горить, зацікавлює, хвилює. Бо всі ці довгі-предовгі роки труду, всі ці гори паперу та літри чорнила було витрачено на невірну, викривлену мету, яка не має нічогісінько спільного ні з наукою, ні з поезією — з правди зробити фальш, з поезії зробити політичні гасла, з науки зробити пропаґанду, а безкорисну любов до мистецтва перетворити на звичайнісіньку любов до режимових благ. Жаль дивитися, як сотні радянських учених та інтелектуалістів, які могли б принести так багато цінних клейнодів у скарбницю української духовости, витрачують своє духове надхнення та інтелектуальне напруження тільки на те, щоб за всяку ціну зробити з Шевченка якогось марксиста-ленініста, а ще до того гарячого приятеля російського народу. І виходять із-під їх часто талановитих пер мертвонароджені, цілком далекі від дійсної публікації, які відкрито та безсоромно перекручують факти з життя поета і пасажі з його творів, намагаючися лайкою перекричати справжнє шевченкознавство.

Отож не диво, що саме на еміґрації появилася книга про нашого поета, яка ставить тихий, але тим не менше блискучий опір псевдонауці радянського шевченкознавства. Така ж бо книга могла появитися тільки на еміґрації, де немає на видання про Шевченка ніяких фондів, але де є свобода думки і де не треба очайдушно змагатися з правдою.

Мова в данім разі про книгу есеїв одного з найблискучіших шевченкознавців, глибокого вченого-ерудита, академіка Степана Смаль-Стоцького. Книга називається «Тарас Шевченко. Інтерпретації». Ця прецінна праця з шевченкознавства появилася вперше 1934 року поза границями України, в Варшаві. Випустив був її Український Науковий Інститут як ювілейне видання в 120-річчя з дня народження Тараса Шевченка і в 75-річчя з дня народження автора. Певним символом трагедії українського народу є факт що ця абсолютно капітальна та необхідна праця з шевченкознавства була досі дуже мало відома в Галичині і на еміґрації і цілком невідома в Радянській Україні. Отож треба гаряче дякувати Науковому Товариству ім. Шевченка в Нью-Йорку, що воно перевидало книгу і так дало її в руки молодому українському читачеві на чужині.

Автор книги, академік Степан Смаль-Стоцький, народився 1861 року. Більшість свого життя він прожив у Чернівцях, у столиці Буковини, де був професором місцевого університету і займався громадською працею. Його учень, пізніше блискучий учений Василь Сімович,так говорить про чернівецькі виклади академіка: «Мені здається, що в тому часі (перед Першою світовою війною) ніде так до Шевченкової творчости не підходили, що так докладно і різнобічно не розбирали Шевченка ні на одному університеті... як це робилося в нас, на семінарійних вправах проф. Смаль-Стоцького.» А про його широку громадську діяльність у майже знімчених Чернівцях згадує академік Сергій Єфремов у другому томі своєї «Історії українського письменства» такими теплими словами. «На Буковині невсипущими заходами відомого громадського діяча, проф. Смаль-Стоцького, національну справу нарешті зрушено було з тієї мертвої точки, на якій вона доти перебувала.» Також дружина відомого нашого ученого Зенона Кузелі, Марія, потверджує в своїх спогадах, що саме Смаль-Стоцькому треба завдячувати українізацію Чернівців та звільнення тамошніх українців від паралізуючих німецьких впливів.

В 1921 році академік Смаль-Стоцький переїжджає до Праги, де стає професором Українського Вільного Університету і продовжує свої блискучі студії над спадщиною Шевченка. Про те, з яким глибоким переживанням трактував Смаль-Стоцький твори Великого Кобзаря, розказує його колишній учень, проф. Марко Антонович: «С.Смаль-Стоцький наприкінці викладу подав інтерпретацію вірша «Мені однаково». Безліч разів перед тим і після того доводилося чути й самому читати цей короткий вірш. Але ніколи, ні перед тим, ні після того, я не чув його у **такій** інтерпретації. Сам викладач так переживав прочитане ним, що наприкінці в нього голос заламався, а в усіх студентів виступили

сльози на очах...» Помер академік Смаль-Стоцький в Празі, 1938 воку.

Проф. Смаль-Стоцький був не тільки визначним літературознавцем, але також широко відомим лінгвістом. Він був учнем відомого віденського славіста Ф. Міклочіча і спеціялізувався в ділянці походження української мови. Разом з проф. Гартнером він написав велику граматику української мови, де доказав, що українська мова має більше спільних рис із сербською, ніж з російською мовою, тим заперекуючи тезу поділу слов'янських мов на східню, західню та південну групи. До цієї граматики була також додана перша в історії української науки студія теорії українського віршування.

За його великі заслуги в царині мовознавства, вільна українська держава нагородила його найвищим науковим ступенем академіка. Пізніше, коли Україну окупувала московсько-большевицька влада, під її тиском Українська Академія Наук пробувала відібрати йому цей титул. Одним лапідарним і простим реченням академік Смаль-Стоцький вказав на цілковиту безправність такого вчинку: «Не вони мені його давали, не їм його відбирати.»

Саме з лекцій про Шевченка, — що були виголошені спершу в Чернівецькому університеті в Празі — складається книга «Тарас Шевченко. Інтерпретації». В зміст її входять глибокі інтерпретації одинадцятьох поем Шевченка; дві синтетичні студії, що в них автор аналізує слова-поняття «серце» та «думи» в усій творчості Шевченка; та три більш популярні статті про нашого поета.

Хоч на перший погляд книга Смаль-Стоцького має характер радше збірки статтей, ніж однієї монограії — все таки вона являє собою певну монолітну цілість, циклічність та самозамкненість. Окрім очевидного єднального чинника теми, є ще дві причини для цієї близької та взаємної спільности окремих статтей. Перша і найголовніша причина — це особлива метода, що нею, як ключем, учений відкриває таємниці мистецького твору. Друга — це суцільність погляду Смаль-Стоцького на Шевченка: учений знаходить певні риси в Шевченковій творчості розглядає їх із різних сторін і проводить їх через усю книгу як свої провідні ідеї.

Саме наукова метода академіка Смаль-Стоцького робить його книгу безсмертною і ставить її вище всього того, що появилося про Шевченка до 1934 року і, мабуть, навіть таки до наших днів. Що це за метода? Про неї автор пише так: «Стараймося передусім поему чисто філологічно розібрати, щоб добре зрозуміти, що вона сама за себе нам кажє, а тоді вже, само собою, в синтезі з цілістю поетової творчости покажеться зовсім ясно, які робити з цього дальші висновки.» Отже, метода ця така проста і логічна, що дивуєшся — як її вчені досі не добачали. Вона вчить дослідника перейти три ступені. Перший — це підходити до певного твору цілком із становища того твору; другий — це зв'язати той твір з поемами написаними більш-менш у тому самому часі; і третій — це встановити місце та значення твору в комплексі усього іншого, що поет у своєму житті написав. Але найголовніша засада цієї методи є та, що аналіза поета мусить спиратися у першу чергу на його текстах, а не на якихсь зовнішніх факторах. Знову і знову Смаль-Стоцький перестерігає нас: «Ніяким чином ми не повинні підсувати поетові своїх, чужих йому думок.»

Хоч Смаль-Стоцький бере до уваги біографію поета і навіть цікаво розказує нам дуже маловідомі епізоди з життя Шевченка, то все таки життєписні дані не стоять в нього на першому місці Інакше кажучи, він аж ніяк не накидає поемам інтерпретації, базованої виключно на біографічних фактах (як це робив наприклад, французький критик Сен-Бев), а якраз навпаки — з творів Шевченка він відбудовує поетовий світогляд і виключно на підставі текстового матеріялу неначе реставрує духовий профіль поета.

Ясно, що для такої роботи потрібний перш за все широкий філологічний, якщо не лінґвістичний, апарат. Великий мовознавець Смаль-Стоцький блискучо розвиває на сторінках своїх есеїв свою тонку та глибоку лінґвістичну ерудицію. Він кропітно дошукується різних значень окремих слів, відгребує застарілі або вимерлі їх дефініції та розглядає їх синоніми, щоб встановити найточніший сенс, що в ньому їх уживав Шевченко. Але самим словником учений не вдовольняється. До інтерпретації певних більш проблематичних фраз та пасажів Шевченкових він вносить покази з різних інших творів Шевченка, з листами та щоденниками включно. Цю свою вийняткову ретельність сам учений пояснює так: «Щоб видати якийсь суд, щоб до якоїсь думки критично поставитися, передусім треба старатися пізнати її з усіх боків.»

Якраз ця недокладність із боку інших інтерпретаторів творчости Шевченка спонукує Смаль-Стоцького гостро полемізувати з своїми попередниками та сучасниками, часом навіть і з такими величинами, як Іван Франко. Знаючи добре абсолютно весь матеріял шевченкознавства, учений коротко переглядає все те, що про

певний твір було написано. Для читача, що не завжди ознайомлений із широкою літературою про Шевченка, такий перегляд дуже цікавий та інформативний — наприклад, у статті «Іван Підкова» перелік та розбір попередніх інтерпретаторів цієї широко коментованої поеми такі обширні, що перед читачем появляється маленька вітрина раннього шевченкознавства.

В полеміці з іншими шевченкознавцями Смаль-Стоцький настоює перш за все на наукову точність та наукову сумлінність і картає критиків за легковажну інтерпретацію не тільки цілих поем, але навіть окремих рядків, а то й слів. Далі, вчений сперечається з критиками, що стараються вкласти Шевченка в якусь наперед споруджену критичну схему чи ідеологію. «Учені, літературознавці та критики, пише він, — у своїм осуді поетичних творів часто помиляються головно з тієї причини, що занадто піддаються теоротичним гаслам усяких напрямків своєї науки, які ніяк не можуь заступити глибокої аналізи самих творів.» Особливо гостро ставиться він до тих учених, із Олександром Колессою включно, які невпинно шукають чужих впливів на поезії Шевченка, а особливо впливів російської та польської літератури. Він недвозначно доказує, що на Шевченка зовсім не впливали ні російські, ні польські романтики. Проаналізувавши відповідні місця з «Посланія», вчений далі доказує, що Шевченко навіть не любив сучасної йому російської літератури та не бачив у ній ніяких вартостей І вчений виводить таке заключення із своїх дослідів: «Нехай вже раз назавжди наші літературознавці не ставлять Шевченка під чужий аршин, нехай перестануть дивитися на Шевченкову творчість крізь чужі окуляри. Ніде в його думах нема і не може бути нічого чужого: все наскрізь просякло духом українським, ідеологією українського народу. Шевченко знав добре все найкраще з чужих літератур, але його мудрість черпана з живого джерела народної мудрости.»

В більшості випадків, полеміка Смаль-Стоцького — хоч і висловлювана з притаменним йому темпераментом людини гарячого серця — прихильна та дружня. Його теплоту бачимо особливо в зверненнях до його молодших колег, особливо колишніх учнів, які писали праці про Шеченкавченка та яким він ласкаво вказує їх помилки. Тільки в своїх зверненнях до однієї групи критиків був Смаль-Стоцький непримирений та жорстокий; коли він говорив про них, його голос набирав майже шевченківського натосу та гніву. **Ця група — це критики теорії марксизму-ленінізму.** Знову і знову ганить він їх за те, що вони зрадили наукову правду, що перекручували факти, що непрощено фальшували Шевченкове слово. Пишучи ті рядки, не знав Смаль-Стоцький, що за кілька років усі ті шевченкознавці будуть фізично знищені ворогом української духовости за те, що замало догоджували йому, що замало викривляли слово нашого поета. Вчений не зрозумів, що і Плевако і Айзенштоок були змушені бути знаряддям тих темних сил, які пробували знищити самого Шевченка.

На підставі своїх джерельних та кропітких дослідів, спираючись перш за все на творах Шевченка, а вже потім на його біографії, Смаль-Стоцький вирізблює для нас маєстатичний духовий портрет великого нашого поета.

Перш за все вчений настоює на тому, що в Шевченка був уже з самого початку вироблений суцільний світогляд і що цей світогляд показаний уже в перших творах поета.

Наприклад, академік відкидає думку деяких критиків (як, напр., Огоновського) про те, що Шевченко змінював свої погляди на історію України, і що в пізніших часах поет утратив віру в козацькі ідеали. Поет тільки докоряв гетьманам за злуку з Москвою і вважав за ворогів тих козаків, які стали царськими наймитами і допомогали плюндрувати Україну. Вони ж і є ці «правнуки погані», що — «вміють у ярмі ходити.»

Прекрасно представляє Смаль-Стоцький Шевченка як філософа. Доказуючи, що Шевченко безпосередньо продовжував християнську філософію Сковороди, автор пише: «На самому дні душі цього найбільшого в цілому світі обличителя всіх кривдників, «алмазом добрим, дорогим» сіяє любов не лише до покривджених, але до самих таки кривдників. Він, великий наш біблієць, із Христової науки ясно і недвозначно витягнув такий висновок, щоб «за ката лютого молитися» і щоб боротися з ним не огнем і мечем, а правдою і любов'ю.»

Ніж, сокира, кровопролиття, ніколи не сміють бути етично оправдувані, навіть тоді, коли вони політично необхідні. І так, ті гайдамаки і козаки, що їх сувора доля примушувала вбивати — звичайно були близькі до божевілля після таких діл, і віднаходили рівновагу духу тільки тоді, коли відмолювали свої гріхи і ставали монахами. Вживаючи за матеріял поему «Варнак», вчений глибоко розвиває ту думку в есеї «Етика Шевченка».

І так, навіть боротьба з ворогами мусить бути благословенна християнською правдою. Етичний лад не можна змінювати ножем і полум'ям - його треба переводити так, щоб усюди па

нувала християнська наука. Для Смаль-Стоцького Шевченко є речником гуманітарних засад, речником правопорядку, основаного на волі, справедливості і християнській правді. Ці свої глибоко-філософські роздумування Смаль-Стоцький закінчує такими словами: «Ми можемо врешті зрозуміти, що за думками Шевченка церква могла б поставити деякі його поеми на індекс, але це ніяк не могло б змінити самого ясного факту, що Шевченко був наскрізь глибоко релігійний чоловік і рішуче не був безбожником, та що висловлені в поемах ідеї Божого ладу в житті людей і суспільства основані на чинній, ділами засвідченій любові брата, залишаються завжди живі і актуальні.»

Чи після таких глибоких слів можна дивуватися, що книга Смаль-Стоцького заборонена і буде довго заборонена в державі, яка побудована на засадах ненависти, підступу і жорстокости?

Окремою цінністю в книзі є велика стаття під назвою «Ритміка Шевченкової поезії». Це дуже сумлінна та ґрунтовна аналіза формальної сторінки поезії, і вона робить великий вклад в наше літературознавство,назагал таке бідне на праці з поетичної теорії. Послуговуючися нотними знаками замість знаків метричних, Смаль-Стоцький показує нам як майстерно Шевченко застосовував коломийковий, козачковий та колядковий вірш, змінюючи ритміку народних пісень для своїх творчих потреб і тим досягаючи великої гнучкости та музичности своїх рядків.

Цією аналізою Смаль-Стоцький заперечує теорію радянського літературознавства, особливо досліди проф. Якубського, про силябічне походження Шевченкової метрики, яку, мовляв, поет запозичив з польської поезії та з української барокової поезії. Учений навіть іде дальше і твердить, що сама українська поезія тих віків була основана не на силябічній, а на народній метричній системі, тобто на пісенному ритмі.

Далі, учений недвозначно доказує, що Шевченко ніколи не писав чотиростоповим ямбом. Він здобував подібні до чотиристопового ямбу, але далеко гнучкіші та музичніші рядки з допомогою ритму старовинних українських колядок. Теорія чотиристопового ямбу в поезіях Шевченка, яка була почата Якубським, сьогодні дуже модна ссред радянських літературознавців: вони знаходять такий розмір навіть у рядках, які насправді від нього цілком далекі, тими своїми експерементами безжалісно насилуючи наголоси Шевченкових поезій. Певна річ, що така теорія потрібна в Радянському Союзі на те, щоб підкреслити уявну спорідненість Шевченка з російською поезією доби романтизму, де чотиристоповий ямб був дуже поширений («Евгеній Онеґін» та інші важливі російські поеми написані таким розміром). Та, на жаль, теорія ця докраю викривляє органічно українську ритміку Шевченкової поезії.- Смаль-Стоцький знову і знову настоює на тому, що ритміка Шевченка чисто українська і що походить вона з джерел українського народу Він навіть радить рецитаторам читати Шевченкову поезію пісенним способом, радше як деклямувати її як прозу. Свідки кажуть, що сам академік таким способом читав речі Шевченка і що вpсження від його читання було незабутнє.

Накінець треба згадати блискучий і живий стиль самого Смаль-Стоцького. Він абсолютно не вірить у те, що філологічні студії мусять бути обов'язково набондючені, трудні та врешті-решт нудні. Виклад Смаль-Стоцького напричуд простий і прозорий. Статті написані з темпераментом і з серцем — за рядками бачимо людину, що живе, що захоплюється, що гнівається і палає. До того, науковий виклад часто-густо майстерно прикрашуваний блискуче стилізованими пасажами, які самі в собі творять поезію. Ось як критик говорить про структуру поеми «Посланіє»: «Думи поета в «Посланії» одна з другої випливають, розвиваються, розливаються, як той Дніпро широкий серед великої повсні... Як хвилі розбурханого Дніпра, вони одна одну переганяють, то знову здоганяються, шумлять, киплять, гудуть, щоб нарешті поплисти тихим лагіднимм плесом.»

Інтерпретації академіка Степана Смаль-Стоцького - це дорогоцінний самоцвіт у короні сучасного шевченкознавства. Їх найголовніша вартість — це метода автора, це чисто науковий підхід до проблеми літературного твору, що його результатом може бути тільки правда. Сьогодні, коли кобзу Шсвченка самовільно перестроюють на всі лади, такі джерельні студії, така наукова сумлінність, об'єктивність та ерудиція для пам'яті нашого великого поета дуже і дуже потрібні.

В УКРАЇНІ

З доповіді першого секретаря ЦК ЛКСМ України Ю. Єльченка 25. IV. 1966 на XX З'їзді комсомолу України.

«...Партія вбачає у комсомолі бойового організатора радянської молоді».

«Однак, — зауважую тов. Євченко, — робота комсомольських організацій по вихованню молоді в праці, піднесенню її трудової активності потребує неабиякого поліпшення. Подивіться, скільки ще у нас молодих виробничників не виконують норм виробітку, випускають продукцію низької якості, порушують трудову і технологічну дисципліну, не підвищують свого загальноосвітнього і професійного рівня, не виконують соц-зобов'язань. Ми не можемо миритися з тим, що частина молоді зневажає працю, недбайливо ставиться до збереження і примноження народного добра. Виникає питання: що визначає сьогодні головні напрямки роботи комсомольських організацій по вихованню у молоді комуністичного ставлення до праці, значного піднесення її трудової активності?

З виступу секретаря Київського обкому Л Пустовойтова на XX З'їзді комсомолу.

«... не всі комсомольські організації використовують багатий ідеологічний арсенал. Недавно в Київському інституті автоматики було проведено соціологічне дослідження про запити молоді. Детальний аналіз його показав, що третина комсомольців поза увагою комсомольської організації, не бере участі в громадській роботі, не виконує комсомольських доручень. Значна частина з тих, хто має доручення, не одержують справжнього морального задоволення від виконання їх. Комітет комсомолу, комсомольські бюра відділів і лабораторій зводили виховну роботу до організації гуртків і семінарів, епізодичних лекцій без врахування інтересів юнаків і дівчат. Вечори відпочинку провадилися задля форми. Це і привело до зниження боєвитості комсомольської організації...»

«...було б неправильно замовчувати факти примітивізму і сірятини, що мають місце в ідейно-виховній роботі окремих комсомольських комітетів.

Успіх ідейно-виховної роботи комітетів ЛКС МУ насамперед залежить від підготовлених, обізнаних з специфікою роботи серед молоді пропагандистських та лекторських кадрів. Треба прямо сказати, що ми невиправдано мало приділяємо уваги цьому важливому питанню...».

З виступу секретаря Львівського обкому В. Дурдинця на XX З'їзді комсомолу.

«...XXIII з'їзд КПРС наголосив на необхідності поглиблення виховної роботи, більш наполегливої боротьби проти будь-яких проявів націоналізму і шовінізму. Розуміючи всю важливість і складність питання інтернаціонального виховання молоді, усвідомлюючи, що його не можна вирішувати методом лозунгів і кампаній, обласний комітет комсомолу разом з працівниками преси, радіо і телебачення, освіти і культури глибше і конкретніше займається цією роботою.

Шляхом усної і друкованої пропаганди, організовуючи в селах і містах лекторій «Два світи — дві системи — два способи життя», проводячи тематичні вечори, вечори зустрічей з представниками різних народів, свято інтернаціональної дружби, фестивалі дружби народів, декади літератури і мистецтва союзних республік, активізуючи роботу наших відділень радянсько-польської, радянсько - чехословацької, радянсько-угорської дружби, знайомлячи нашу молодь з історією, побутом і традиціями інших народів, ми показуємо і ті нитки культурних, і економічних зв'язків українського трудящого народу з братніми народами СРСР, з яких сама історія виткала непереможний прапор і нерушимої дружби і пролетарської єдності...».

«Конференція вчених-шевченкознавців

«В Одесі закінчилась XV республіканська Шевченківська наукова конференція, скликана Інститутом літератури імені Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР і Одеським ордена Трудового Червоного Прапора державним університетом імені І. І. Мечнікова.

На конференції виступили з доповідями члени - кореспонденти АНУРСР, лауреати Ленінської премії Є. С. Шабліовський і Є. П. Кирилюк, які присвятили свої дослідження реалізмові великого поета, стосункам Шевченка і Костомарова. Вчені-шевченкознавці з Російської Федерації, Азербайджану й Узбекистану повідомили про нові матеріяли до біографії Кобзаря.

На пленарних засіданнях і в секціях літературознавства,, фольклористики, мовознавства та мистецтвознавства було заслухано понад двадцять доповідей і повідомлень учених Києва, Запоріжжя, Ужгорода та інших міст республіки. Про творчі досягнення одеських учених-шевчен-

кознавців розповів учасникам конференції ректор Одеського державного університету, заслужений діяч науки УРСР професор О. І. Юрженко».

«Данте говорить українською мовою»

«Чергове засідання комісії художнього перекладу було присвячене обговоренню українських перекладів з Данте Алігієрі.

У слові-виступі А. О. Білецький високо оцінив роботу невеликої групи перекладачів пісень, канцон, сонетів і прози великого італійця.

Г. П. Почур коротко розповів про те, як постало «Нове життя», любовно оформлене і видане торік видавництвом «Дніпро».

Присутні на вечорі почули чимало цікавого про найперші переклади Данте на Україні. Так, на приклад, В. Самійленко протягом 1892-96 рр. переклав і надрукував десять пісень з I частини «Божественної комедії» — «Пекла».

Слідом за Самійленком популяризувати Данте на Україні заходився Іван Франко. Його книжка «Данте Алігієрі» (нещодавно гарно перевидана «Радянським письменником») — велике й ґрунтовне дослідження, яке й досі не втратило наукової і літературної вартості.

Після війни «Пекло» вийшло в перекладі П. Карманського та М. Рильського.

Зараз переклад «Божественної комедії» — себто II та III частини її, «Чистилища» та «Раю», — продовжує Є. Дроб'язко. Власне, «Чистилище» вже закінчене.

. Білецький, І.Корунець, А.Перепадя, Борис Тен, загалом досить високо оцінивши роботу Є. Дроб'язка, зробили ряд слушних закидів перекладачеві».

Фільм «Софія Київська»

«Незабаром на телеекранах з'явиться новий науково-популярний фільм «Софія Київська». Він присвячений всесвітньовідомому історико-архітектурному пам'ятникові XI століття. Це перший кольоровий фільм, що випускається українським телебаченням.

Тема фільму не випадкова. За останні роки пожвавився інтерес широких кіл громадськости до пам'ятників старовини, що пов'язані з багатьма сторінками життя нашого народу. Пам'ятники відіграють не лише роль історичних реліквій, але й формують архітектурний профіль міста Одним з таких пам'ятників є Софія Київська. Наше уявлення про сучасний Київ з широкими вулицями, світлими, багатоповерховими будинками пов'язується із старовинними силуетами. Сьогодні нам важко уявити Київ без золотоверхої Печерської лаври (по-варварському знищеної большевицькими бомбами 1941 року - Ред.) над Дніпром. Неможливо змалювати площу Богдана Хмельницького без згадки про Софійський заповідник.

Отож, фільм розповідає про пам'ятку світового зодчества, побудовану понад 900 років тому. Автор сценарію Олександер Радченко і режисер Анатолій Золозов вирішили познайомити нас із «Софією» не зовсім звичайно. Вони знайшли цікаву форму розповіді про собор: ми подорожуємо разом з юною дівчиною. Кожна рисочка споруди підкреслює її велич. Це й не дивно: «Софія» була місцем офіційних прийомів князя. Тут проходили загальнодержавні церемонії, збирався для вирішення важливих справ люд усієї Київської держави. За довгий час існування цього унікального собору, в ньому відбулося багато цікавих подій.

Захоплений погляд дівчини спрямований на древні фрески і мозаїки собору. «Софія» мовчазно береже імена майстрів, які багато сотень років тому створили безсмертні зразки мистецтва, що барвистим килимом вкривають стіни пам'ятника. Рука обережно доторкнулась до мармурового віка усипальниці Ярослава Мудрого, засновника собору. Саркофаг Ярослава з його цікавою рельєфною різьбою, з орнаментами і символічними зображеннями-рідкісний зразок старовинного народного ремесла. Разом з юною супутницею ми піднімаємось на світлі, просторі хори собору. Колись сюди мали право входити лише князь, члени його сім'ї і почет. Собор взагалі повинен був символізувати ідею сили і величі княжої влади. Недарма в центральній частині був зображений сам князь і члени його родини.Портрети ці чудово збереглися до наших днів. Телефільм детально знайомить глядача з кожним персонажем групового портрета — всесвітньовідомої фрески.

Піднімаючись на хори гвинтовими сходами знайомимось з унікальними зразками живопису, що зображує побутову обстановку, в якій проходило життя наших предків у древні часи. Оживають сцени народного життя: полювання, землеробство, веселощі. Ось музиканти перебирають струни і з усієї сили дмуть у труби. Хвацько танцюють молоді бояри. На екрані ми бачимо відтворення пейзажів, знайомимось з представниками фауни того часу, з нині вимерлими гепардами, побачимо оспіваного в народних казках кречета.

На хорах разом з дівчиною приглядаємось до юного художника, захопленого, як і ми самі, неповторною чарівністю собору. Ця сцена знята режисером і оператором з великим психологічним напруженням. Вони ніби кажуть нам: кра-

са безсмертна, нею захоплювались у стародавні часи, як і нині...

«Ми — оновлювачі»

«...У статті «Краєзнавство і патріотизм» йшла мова про створення музейних містечок просто неба з метою збереження характерних будівель української дерев'яної архітектури. Це дуже актуальна проблема, і про неї нині (хіба що НИНІ — Ред.) турбується держава й громадськість.

Переяслав-Хмельницький музей — перше на Україні етнографічне містечко просто неба. Один з його ініціаторів, а нині директор М. І. Сікорський — справжній подвижник краєзнавства. Завдяки його єусиллям і участі громадськості на десяти гектарах насаджено парк, серед якого стоїть хижа, «криниця-журавель», вітряк. Відтворено також селянське дореволюційне подвір'я. Поряд буде нове подвір,я колгоспника. Людмила ПЛЯШКО

«МОЛОДЬ УКРАЇНИ» ч. 80, 20.ІУ. 1866 р.ст.3.

ВІД РЕДАКЦІЇ: І цей уривок, і попередня стаття Л. Пляшко є жалюгідним намаганням прикрити той трагічний стан, в якому через злочинне ставлення радянського режиму до української старовини, вона опинилася. Не кажучи вже про Києво-печерську лавру (головну її церкву), цим режимом знищені сотні дорогоцінних пам'яток у самому Києві і геть поза ним (напр., Свято-Михайлівський монастир, Богоявленський монастир, Видубецький, ряд старовинних церков на Печерську, зокрема Свято-Миколаївський собор мазепинської доби, ряд церков на Подолі і безліч інших). Те саме і з пам'ятками дерев'яної архітектури по наших містах та селах... А тепер... «турбується держава».. Але є ентузіясти-патріоти, які намагаються спасти рештки — нехай Господь їм допомагає! Але чи дадуть їм змогу правдиво показати, напр., дореволюційне селянське подвір'я і «нове подвір'я колгоспника» — сумніваємось.

«ВИГРАШ — ВЗАЄМНИЙ»

«...Центральний Комітет вважає за можливе перевести робітників і службовців на п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями при збереженні 41-годинного робочого тижня.

(Із звітної доповіді Центрального Комітету XXIII з'їздові КПРС).

Великий інтерес викликала у трудящих нашої республіки винесена на розгляд XXIII з'їзду КПРС пропозиція про поступове (?! — Ред.) переведення робітників і службовців на п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями. Наш кореспондент звернувся до завідуючого відділом праці і заплати Української ради профспілок тов. В. М. Жихарева з просьбою розповісти, що вже робиться в цій справі.

— На Україні, — каже тов. Жихарєв, — з 1963 року порядком експерименту переведено на п'ятиденний робочий тиждень 141 підприємство, де працює 160 тисяч робітників. Зокрема на новий режим роботи перейшли підприємства металургійної, машинобудівної, легкої, харчової промисловості. Щоб зберегти 41-годинний робочий тиждень, на більшості підприємств сім тижнів працюють з двома вихідними, а восьмий — з одним.

Що показав перший досвід?

Численні відгуки робітників, службовців, бригад, дільниць цехів, підприємств свідчать, що п'ятиденний робочий тиждень усім припав до душі...

На Дніпропетровському трубопрокатному заводі імені Карла Лібкнехта,наприклад, при роботі за п'ятиденним графіком значно поліпшили техніко-економічні показники. Випуск валової продукції за рік зріс на 10 процентів, наполовину зменшилась кількість робітників, які не виконують норми. Внутрізмінні простої скоротилися на 12,5 процента, на 8 процентів у середньому підвищилась продуктивність праці. Цікава деталь. Люди працюють п'ять днів на тиждень замість шести, а середня заплата у них збільшилася на 3,7 процента.

П'ятиденний робочий тиждень створює додаткові можливості не тільки для поліпшення умов праці, а й для раціонального використання трудящими свого вільного часу для відпочинку. (Яке відкриття! — Ред.).

З'являються ширші можливості для самоосвіти, для навчання без відриву від виробництва, всебічного розвитку особи. На Запоріжжі, де переведено на новий режим роботи 27 підприємств, різко збільшилась кількість відвідувачів бібліотек, кіно, клубів, театру.

Двом вихідним особливо раді наші жінки. «Тепер, — каже ткаля Дарницького шовкового комбінату тов. Остапенко, — один вихідний я використовую на господарські справи (порядку вдома стало більше), а в неділю можу відпочити, піти в кіно чи театр, більше уваги приділити дітям».

...Очевидно, назріває потреба в дослідному порядку (?! — Ред.) перевести на новий режим роботи не окремі, а всі підприємства і установи якогось одного міста. Цей експеримент (який давно вже перестав бути експериментом на Заході — Ред.) перевірений життям, нам здається першою сходинкою до запровадження п'ятиденного робочого тижня на всіх підприємствах і в установах у всіх містах республіки».

«Рад. Україна ч. 78, 3. 4. 66».

Я. Шумелда

СТРАТЕГІЯ ТА ТАКТИКА УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

ЗМІНИ В СССР

Українська визвольна стратегія та тактика узалежнена зокрема від подій і суспільних процесів, які відбуваються у Східній Европі, що домінована є під кожним оглядом Советським Союзом. До цих подій і процесів треба приглядатися безпристрасто, бо ж від глибоких і здорових оцінок залежить правильна постановка та ясні перспективи.

Після періоду военного комунізму та военного термідору, відлиги періоду НЕПУ, сталіського термідору, СССР переживає зараз післясталінську відлигу. Головні риси цієї відлиги відомі: впорядкування правосуддя, замінення концтаборів трудово-поправчими таборами, припинення сваволі органів безпеки та терору, шукання за ініціятивою низів в економиці та збільшення наголосу на ролю рентабельности, більше гнучких цін і доходів економічних одиниць у господарському житті, та дещо більше свободи для письменників, мистців культурно-наукових працівників, ніж це було у сталінському періоді. Русифікація неросійських народів СССР набрала дещо лагідніших методів, але вона проводиться інтенсивно всією силою тоталітарної держави та партії. Інші суспільно-духові течії, а в тому й релігійні далі придушується, хоч назовні, а інколи й внутрі, йде з ними гра. Комуністична партія СССР береже того, щоб у країні не з'явилася якась інша організована політична група чи течія.

Відлига була викликана рядом сил і потреб, з яких, на нашу думку, найсильнішою була тотальна криза, до якої довів країну сталінський терор і його методи панування. Відлига — це не лише пристосування до зовнішньої тактики коекзистенції, але й шукання виходу з цієї кризи.

Яка ж це криза?

Це криза тоталітарно (чи навіть супер-тоталітарно) зформованого суспільно-політичного ладу, режиму та з ними і всього суспільства. Ця криза так глибока і всебічна, як і режим, що її виростав. Вона охоплює духове, політичне, суспільно-громадське та економічне життя. Вона цікава й історично майже одноразова, викликана цілим рядом особливих сил і обставин. Це важка суспільна недуга, може страшніша за якесь цілком схаотизоване, безвиглядно здиференційоване, розірване внутрішніми протиріччями і оповите маразмом крайньо плюралістичне суспільство. Коли це останнє можна порівняти до глибоких нервових забурень, то криза супер-то-

Д-р М. Рибак

ПОЛЬСЬКА ШЛЯХТА В 17 СТОРІЧЧІ

У 1965 р. вийшов у Перемишлі «Календар за 1961-1965 рр». Наголовок того збірника звучить: «Тисяча років Перемишля». Виданий у польській мові, змістом дещо режимовий. В збірнику уміщено ряд статтей на тему бенкетування і розбишацтва польської шляхти. Збірник виданий лихому папері, має 243 сторінки, формат 70 х 100. друкарня в Перемишлі, пл. Чацького ч. 10, друк недбалий і невиразні фотографії міста.

Крім ґуже коротко описаних викопалиськ на т. зв. Знесінні» з часів панування наших князів, збірник промовчує український елемент в місті та околиці, немов би українці там ніколи не існували.

Насамперед хочу подати зміст статті, видрукованої там же на стор. 83-85 п. з. «Недостачі права». Це є лиш фраґмент з давнішої праці Броніслава Лозінського «Правем і левем». Там описані часи і події з рр. 1650-59. В першій частині тої статті читаємо —

«Дві кардинальні умовини суспільного буття: безпека життя та майна, майже не існували. Над одним і над другим не існувала потрібна охорона. Убивано одверто, підступно, по домах, дорогах, міських ринках,' на соймиках, по заїзних домах, на бенкетах, навіть на судових розправах. Убивано не питаючись за що, а все це ділося безкарно... Без відповідної збройної сили годі було стерегти публічної безпеки і бути екзекутором вироків. Кожен староста мав проти себе сотки шабель бунтарської шляхти і доволі середників для організації та удержання сильної сторожі. Доходи зі старостинських маєтків на це вповні вистачали, мимо, що вони, на загал, лихо господаровані, давали великі доходи».

«Але староста, як нпр., тодішний Станислав Країнський, мав річного доходу зі старостинських дібр 28.000 золотих. Але він про сталу організацію охорони не дбав. А коли її зорганізував, то не для безпеки, але для побо-

талітарного ладу та режиму — це немов склероза кров'яних судин і поступове раковиння організму.

Щоб зрозуміти цю кризу, треба подивитися як функціонує нормальне суспільство, здоровий суспільно-політичний лад, який має в собі повноту життя та здібність до еволюції. Одночасно треба розглянути коріння, сили та дії людей, які довели до кризового стану СССР.

Нормально суспільство — це великий вахляр різнородних духових, суспільних, політичних і економічних сил, з яких кожна виконує якусь функцію. Релігійні групи піддержують суспільну мораль і вказують на переходовість і дочасність життя, а це жене людину до здержливости та гуманности. Різнородні культурні, громадські та професійні організації, що часто змагаються між собою за впливи, побуджують думку, викликують суспільну ініціятиву та активність. Дві або три здорові політичні партії чи організації (надто велике число партій — це вияв браку здорових і доосередніх сил), змагаючися між сгбою за впливи та владу, викривають свої недомагання, пропонують, виходячи з різних становищ, пляни на поліпшення існуючої суспільно-політичної системи та свої рецепти на усунення існуючих недомагань. Одна партія чи організація - це немов дзеркало, у якому бачить себе друга партія чи організація, і без них не було б голосу здорової політичної критики. А економічна система нормального та збалянсованого суспільства, побудована на засаді приватної, суспільної, та державної власности й ініціятиви, створює побудники для економічних зусиль, відкриває автоматично шляхи для широкої ініціятиви й підприємчивости та подає автоматично децентралізовану схему організації всього економічного життя.

Ненормальне суспільство може витворитися двома головними шляхами. Перший - це така далекойдуча диференціяція сил і організацій, при одночасному браку доосередніх сил, що воно розлітається від внутрішнього хаосу. Другий шлях — це цілковите виключення та спаралізування цих різнородних сил і побудування монопартійної та моноідеологічної держави. Робиться звичайно це або в ім'я хибно та вузько зрозумілої національної єдности під проводом одної партії чи людини, або усунення соціяльно-клясових протиріч і механічного здвигнення клясового суспільства. Першим кроком до такого ладу є захоплення політичної влади в країні монопартійно та тоталітарно наставленою політичною групою чи людиною, яка репрезентує таку концепцію життя. Тоді приходить обтинання всього, що не вкладається у волю та плян такої монопартії чи людини, showвидна єдність і сила, в якій криються зародки костеніння даного політичного середовища, а з ним застій і безвиглядність усієї спільноти, в якій усунено пружини, які автоматично гнали її до розвитку, свіжої думки та ініціятиви. Тоді

рювання своїх противників... Хижацька долоня маґнатів, ненаситна в грабежі публічного гроша та коронних дібр, посягала по багато дотовані староства і то, що було владою, судом, урядом, адміністраційною установою, безпекою, знайшлося під приватним ключем старости й він ті всі фільварки вважав за свою власність. Старостинський уряд став ігрищем насилля і шахрайства. Такий маґнат, коли одержав староство, забирав для себе всі доходи, а для виконування старостинського уряду настановляв одного з поміж своїх підвладних, не беручи цілковито під увагу, чи ті його відпоручники були до того уряду кваліфіковані.

***

Серед циклю статтей: «Недостача права» стрічаємо другу цікаву розвідку з тих часів, маґістра Здзіслава Конечного, п. н.: «Станислав Ожеховський», надруковану на сторінках згаданої книжки стор. 68-71.

«Станислав Ожеховський, політичний письменник та релігійний полеміст, був габсбурґської орієнтації, яка зміряла до викликання війни з Туреччиною. Він належав до табору т. зв. «екзекуційної шляхти», яка складалася в двох угруповань: поступового і консервативного. Табор екзекуційної шляхти стремів до ограничення прав костельної ієрархії, до оподаткування клеру, до завішення духовної юрисдикції, реформи адміністрації, війська, скарбу та шкільництва. Ожеховський, маючи добре перо, вважав свої твори середником до осягнення заміреннх цілей. Але... коли б хтось хотів уважати його письма виразом його переконань, то Ожеховський був би для нього незрозумілим. Він був ворохобником слова і чину перемиської землі, яка була славною з великого блеску та шляхотської арогантної гордості. До його творів належить також писана латинською мовою розвідка п. з. «Розмова, або діялог у справі екзекуційної польської корони», або «Квінкункс», то є взір корони зображеної на цинку».

приходять послідовно труднощі на всіх інших відтинках життя, які є тим глибшими, чим більше духово вихолощеним, догматично зформованим, виключним та нестерпимим є керуюче політичне ядро чи домінуюча його людина або кліка.

Криза КПСС, советського режиму, а з ним частинно й всього суспільства, яка так яскраво виявилася під кінець життя Сталіна, розвинулася цим останнім шляхом. Її коріння йдуть до Маркса й Енґельса та 19-го століття взагалі, які, як відмічено вже вище, формували стрункі, нібито дуже логічно збудовані, але вузькі, однобічні та спрощені теорії, які не відбивали всіх сторін людського життя та всіх рушійних чинників людської історії. Діялектичний та історичний матеріялізм були без сумніву типовими продуктами того минулого століття. В них перебільшено ролю економічних факторів у життю людини та людській історії, перенаголошено клясову боротьбу як принцип людської історії та спрощено образ ідеального суспільства. Людську історію в постановці тих теорій загнано у штучні періоди розвитку засобів виробництва, виявлено нібито переконливо «неминучість» приходу комунізму та творення інтернаціонального суспільства без клясових і національних перегород.

Коли розглядати вплив буйних індустріялізаційних процесів і зв'язаних з ними суспільних перемін та поглиблення соціяльних протиріч в сорокових, п'ятдесятих і шістдесятих роках минулого сторіччя, тоді спосіб думання та теорії Маркса й Енґельса не були зовсім випадковими; вони відбивали не лише гін того століття до струнких систем, але й осліплюючі явища, які в більшості були тимчасовими та проминаючими. Той спосіб думання, взятий в сукупності інших, часто протилежних теорій доби, мав у собі навіть творчі можливості, бо він насвітлював суспільні явища з виключно матеріялістичного становища та, як такий, міг стимулювати суспільну думку. Він одночасно давав плятформу до дії проти цілого ряду злощасних соціяльних явищ доби та посилював ідейно цю боротьбу.

Маркс та Енґельс розглядали свої теорії без сумніву як засоби для боротьби проти існуючого тоді соціяльно-економічного ладу, а не як плятформу, чи — як кажуть англійці — «блупрінт» для нового суспільства. Ці проблеми залишалися в них нерозробленими і в писаннях Маркса початими, але незакінченими. І ледве чи вони уявляли собі, що хтось буде брати колись їх писання супер-догматично та нагинатиме до них і під їх кутом обстригатиме все суспільне життя.

До звуженої філософічної, історичної та соціологічної думки творців історичного та діялектичного матеріялізму прийшла ленінська надбудова, його погляд на міжнародне життя та суспільно-економічні процеси на переломі 19-го та 20-го століття, його схема організації

«Той бойовик слова уродився в Перемишлі 1513 р. Батько посідав малий маєток і численне потомство — 7 синів і 5 дочок. Батько призначив сина для духовного стану. Молодий Ожеховський покінчив школи в Перемишлі, вчився у Відні, Віртенберзі, де був учеником Лютра, в Больонії, Падуї, Венеції та Римі.

Коли, проти його волі, висвячено його на священика, наразив собі своїми потягненнями епископа Тарлю. Ожеховський приєднував собі приятелів своєю милою вдачею, але рівночасно був жорстоким, про що свідчить убивство свого підданого в Жиравиші. Він був також політичним противником королеви Бони. У своєму творі «Вірний підданий», оскаржує короля Жигмонта I про ряд надужить. Польському соймові закидав він конспірацію, бунти, ганив польське духовенство за видушування останнього гроша з хлопів, а монахів називав саранчею. 1547 р. видає він письмо про питання безженности священиків, в якому домагається знесення целібату. Цей його виступ, посередньо спрямований проти папи і численні інші його закиди проти клеру поставили його перед епископський суд у Перемишлі. Перед тим судом Ожеховський ті свої закиди відкликав.

Але, коли раз почав боротьбу, то продовжував її дальше, особливо тому, що пізнав молоду дівчину, Софію Сташівну. Їде він тоді на соймик до Вишні, де в присутності епископа і численно зібраної шляхти, освідчає, що одружиться. Той соймик уділив йому на той замір апробату.

По його повороті зі соймика, епископ Дзядурський видає вирок, силою якого узнає Ожеховського еретиком, відсуджує його від чести, засуджує на вигнання і конфіскату майна. Шляхта той вирок прийняла з обуренням і цей факт став безпосередньою причиною для 15 літньої війни між шляхтою і клером.

Справа Ожеховського була розглядувана на Соймі в Варшаві 155- р. Її поперла палата послів і частина таких вельмож, як Микола Радзівіл, Мартин

комуністичної партії та його думки про захоплення влади й будови комуністичного суспільства. Ленін приніс зі собою погляд на світ з Москви, зі становища російських суспільно-економічних процесів, політичного досвіду та інтересів. Він бачив світ поділений на економічні та політичні сфери впливів і передбачав, що імперія російська буде розвиватися евентуально на рахунок впливів західніх великодржав. Маючи на увазі економічну відсталість російської імперії та брак тої глибокої та широкої технічної індустріялізації, яка на думку Маркса мала вести до комунізму, він висунув думку, що струнко організована та здисциплінована комуністична партія може при допомозі відповідної тактики й терору захопити владу в будь-якій країні, навіть найбільше відсталій. Ця партія, на його думку, мала бути організована строго централізовано й покірно підлягати всім наказам згори.

Крізь вчення Леніна проглядала думка про «зливання націй» російської імперії, яку він без сумніву хотів зберегти всіми можливими засобами. Націоналізація землі мала бути тотальною та раніш чи пізніш захопити села, перетворюючи їх в колгоспи та радгоспи, хоч на перший час трудові сільські господарства могли бути збережені. Вся країна мала бути адміністрована на основі т. зв. демократичного централізму, що на простій мові означає політичний та кономічний централізм.

Говорячи образово, хоч може й дещо спрощено, Ленін одягнув Маркса в російські імперіяльні традиції, російські обставини та російські імперіяльні аспірації. Це не була візія вільних комун, але супер-централізованої, тоталітарної держави з нівельованим суспільством, яке мало лише сповидні децентралізовані зовнішні форми. Це був комуністичний світ, бачений і керований з Кремля, подібно як Мао-Тсе тунґ бачить його з Пейпінґу, китайських традицій і аспірацій.

(Закінчення)

Зборовський, Рафал Лещинський і інші. Вкінці покінчилася в полюбовний спосіб, Ожеховський мав ждати зі своїм шлюбом на дозвіл папи.

Але біда хотіла, що Ожеховський, тим часом, запізнався з Маґдаленою Хелмською і маючи за собою поперття шляхти, жениться з нею. Єпископ перемиський видає вирок, на основі якого узнано подружжя Ожеховського неважним, а його самого засуджено на утрату духовних і світських дібр, та на баніцію.

По повороті з Березова, Ожеховський увійшов до перемиської катедри, враз із своїми прихильниками, саме в моменті відчитування клятви на нього. Богослуження перервано. Він вийшов на амвону і виголосив проповідь до здивуваних і заскочених вірних, в якій описав свою кривду і небезпеку, яка грозила Польщі зі сторони єпископів.

Король Жигмонд Август вирок єпископа затвердив, але Ожеховський віднісся до варшавського сойму в 1552 р. Сойм духовну справу завісив, а з-єднаний з костелом Ожеховський, стає на чолі противників реформації. До самої смерти жде згоди на згадане подружжя, з якого мав 3 синів і одну дочку. Вмирає в рік по своїй жінці, в 1566 р.».

Очевидно, що самостійна королівська Польща не могла довго існувати серед такого хаосу і непорядку. Тому сусідні держави її без спротиву розділили.

І. Кейван

ДМИТРО АНТОНОВИЧ

В лютому 1933 р. в залях державної бібліотеки в Берліні відбулася виставка української графіки під патронатом Українського Наукового Інституту в Берліні, що своєю кількістю й різноманітністю експонатів, а щонайважніше - високою мистецькою якістю звернула увагу видатних німецьких мистців та мистецтвознавців, що заговорили про неї в німецькій пресі. Виставка мала ретроспективний характер й охоплювала твори найвизначніших українських графіків та ґраверів з 19 ст. аж до найновіших часів. На ній було показано аж 1078 мистецьких творів. Великі успіхи цієї виставки треба завдячувати передовсім проф. Антоновичеві, бо це була його ініціятива влаштувати таку виставку і він вклав дуже багато праці щоб поставити її на належну висоту. Він написав до каталогу дуже вартісний огляд українського ґраверства й графіки в періоді від 16 ст аж до наших днів. А це впарі з прекрасно офор-

мленим каталогом-обкладинкою Р. Лісовського й першорядними репродукціями творів найвидатніших наших графіків спричинило те, що цей каталог сповнив блискуче своє завдання пропаганди українського мистецтва закордоном.

Слід тут згадати, що проф. Д. Антонович не занедбував теж нашого вокального мистецтва. От, хоч би згадати його поїздку з українським еміграційним хором з концертами по Европі. Хором диригувала Платоніда Шуровська-Россіневич, колишня асистентка знаменитого диригента Республіканської Капелі Ол. Кошиця. Хор цей мав неабиякі успіхи і до цього також причинився у великій мірі проф. Д. Антонович.

А він працював невтомно, не зважаючи на обставини, на свій старший вік та лихоліття другої світової війни. Серед розгару праці й не помічав, що його сильний організм немилосердно підточує важка хвороба-артеріосклероза. В 1944 р. вона вже його змагала, але він працював далі і ніяк не слухав щирих порад родини й приятелів, щоб піддатися лікуванню, бо на це не мав часу. Аж під весну 1945 р. коли вже не міг навіть ходити, його примістили в лікарні в Празі, а коли московсько-большевицькі полчища зближалися до мурів Праги, родина й приятелі постановили перевезти хворого до іншої лікарні 10 км. за Прагою, щоб большевики його не завважили. Багато українців тоді виїздили з Праги й радили Антоновичам виїздити, але проф. Д. Антонович був занадто хворий, щоб їхати кудинебудь, а дружина Катерина Михайлівна не хотіла ніяк їхати сама й залишати хворого чоловіка, бо діти були далеко від них. Але большевики в короткому часі знайшли Антоновича у віддаленій лічниці. Приходили до нього, робили допити, а потім аґітували й намовляли їхати добровільно «на родіну», бо він, мовляв, теж колишній соціяліст і революціонер, його будуть там лікувати. бо в них є такі курорти, що ніде на світі немає і т. п. Але проф. Антонович, хоч смертельно хворий був принциповий та відважний. «Так, я був соціялістом тоді, коли ці, що тепер творять «соціялізм», ще пішки попід стіл ходили.Але що вони зробили з соціялізму? Спотворили його! Та ж найбільші соціялісти протестували проти смертної кари! А як ми тепер бачимо?» Пізніше большевики побачили, що їхня аґітація не має жодних успіхів і хотіли силою забрати хворого «на родіну», але лікарі, що дуже прихильно ставилися до хворого проф. Антоновича, заявили, що це недоцільне, бо він помре в дорозі. В додатку, дружина доказала їм що вони мають чеські документи, а не німецькі, й тоді большевики залишили хворого та більше його не турбували. Дружина відвідувала хворого увесь час і дуже переживала, як теж турбувалась дітьми, що були відтяті від них воєнним фронтом. Дітям довелося багато пережити в останніх часах: молодий син, д-р Марко, був заарештований німцями і тільки чудом оминув розстрілу; старшого сина Михайла д-ра філософії й надійного історика большевики заарештували й запроторили кудись, а дочка Марина, д-р мистецтвознавства й заміжна за д-ром Ярославом Рудницьким (відомим науковцем-славістом), проживала тоді на терені Німеччини. Катерина Михайлівна забрала хворого чоловіка додому з лікарні, і він 12 жовтня 1945 р. замкнув свої очі навіки. Перестало битись велике серце, що так дуже любило Україну. Не стало Дмитра Антоновича між живими, але пам'ять про нього український народ зберігатиме завжди — як про великого українського патріота, державного мужа, що був співтворцем сторінок найновішої доби української державности, а передовсім одного з найвидатніших українських науковців-мистецтвознавців і винятково організатора, що формував обличчя української науки й культури кілька десятиріч.

Проф. Симон Наріжний, що довгий час співпрацював з покійним проф. Дмитром Антоновичем в Музеї ВБУ й мав нагоду добре пізнати кришталький характер покійного, його непересічну працьовитість, незломність та непохитну віру у здійснення задумів, ось як пише: «Можуть бути для того різні пояснення, але залежало то найбільше, мабуть, від праці самого Д. В. Антоновича, який умів не тільки заініціювати щось велике і важне, а також і виконати всю працю для здійснення своєї ініціятиви. Були ще деякі риси в характері Д. В. Антоновича, що забезпечували тим організаціям, які він творив і в яких працював, життєздатність. З них згадаю про дві-три. Він був упертий в своїй праці і був, мабуть, аж до смертельної недуги молодим і захопленим; був принциповим і уникав політики (з її отрутою гризні і роздорів) у наукових справах.» «Був він людиною чесною, і за свою чесність користався загальним довір'ям. Був він людиною ідейною й принциповою, яка боролася, обстоювала і не відступала від своїх ідей, засад і переконань. Був він жертвенним і в своїй жертвенності щедрим. Для ідей, які він признавав, якими жив і яким служив, він не вагався жертвувати найбільшу суму грошей, яку тільки мав ні свого часу, ні своєї праці, не вагався ризику-

вати безпекою власної свободи й вигодами своєї наукової кар'єри. Був він людиною талановитою, людиною невичерпаної ініціятиви і організаційного хисту. Був він людиною незвичайної працьовитости — людиною, яка була захоплена своєю працею і для якої праця виповнювала життя.» (Проф. Симон Наріжний — «Проф. Д. Антонович»).

VI. Слідкуючи за пройденим життєвим шляхом Дмитра Антоновича й за його всесторонньою діяльністю та виявом, ми все ж дамо йому примат як видатному українському науковцеві-мистецтвознавцеві та історикові. А його політична й революційна діяльність та діяльність як міністра української держави, а вкінці його риса як вийняткового організатора та ініціятора різних українських установ тільки підкреслюють його постать-великого українського патріота, що всіма фібрами своєї великої душі болів над українською справою та в кожній ділянці українського життя бажав допомогти своїм знанням і досвідом, коли бачив, що в даній ділянці він незаступимий. І в цьому його велич. Він, як і його великий попередник Іван Франко, був тим пекарем, що пік щоденний хліб, та мулярем, що залатував діри в будівлі української духовости.

Однак, Дмитра Антоновича слід передовсім розглядати як видатного науковця й мистецтвознавця та історика, що багатьома неоціненими працями збагатив значно й спрямував на властиві рейки українське мистецтвознавство — творами, що сьогодні та в майбутньому матимуть велику й постійну вартість. Всі його мистецтвознавчі та історичні праці є великим вкладом в українське мистецтвознавство, почавши від його ранніх праць аж до останніх. Проф. Д. Антонович виявляється як глибокий знавець образотворчого мистецтва і впарі з цим театрального мистецтва, як теж і музики. Це явище є без прецеденту, бо звичайно ми зустрічаємо вузьких спеціялістів в одній галузі мистецтва — тобто образотворчій, драматичній чи вокальній. А в Антоновича всі оці прикмети є зрівноважені й гармонійно поєднуються в одну цілість. Бо коли взяти до уваги його праці «Український варіянт старої тосканської композиції», «Українська музика» (що входить в збірну працю «Українська культура»), «Український театр» (конспективний нарис), «Триста років українського театру 1619-1919», «Розвій форм українскої дерев'яної церкви» або Т. Шевченко як маляр» (Пластична творчість Шевченка, том XII) чи в кінці монументальна праця «Українська культура», ми наглядно бачимо всесторонність Дмитра Антоновича як мистецтвознавця взагалі.

(Продовження в наступному числі)

О. Бабій

ОСТАННЯ ОФІРА ЦІСАРЕВІ

Рік минув, як прийшли ми сюди,
і живем тут на скелях, як змії,
у землянках, без хліба, води,
наші страви — кропива й помиї.

Вже дивитися сумно і жаль,
як тут платні цісарські служаки
замість хорих післати в шпиталь,
їх шаблями женуть до атаки.

— Вчора був занедужав Іван
і благав: — Шліть мене до лічниці —,
та Івана прогнав капітан,
бив бідягу прикладом рушниці,

ще й горлав, що усі русини —
дезертири, офермн, злодії,
і, що потайки служать вони
не Габсбурґам, а царській Росії...

Ну, й Іван у розпуці взяв кріс,
та й застрілився тут під горою,
й санітар труп Івана повіз,
поховав між гробами героїв.

Як десь вибухнуть кулі з гармат,
не лиш кулі, а й скельні уламки
на жовнірів, спадають, як град,
убивають, то ранять їх тамки.

— Тут щоночі вітри із яруг
нам доносять зойк, стогін, ридання,
утомляють, заглушують слух
покалічених крики, благання. —

—Де на фронті безпечно, туди
йдуть німецькі й мадярські бриґади,
у касарнях, у штабах жиди,
а нас німці шлють все без пощади

в ті місця, де вдень і вночі
мелють нас, мов кукурудзу в жорнах,
бомби, кулі, шрапнель, картачі,
ще і пошесть холера потворна. —

— На спочинок йдуть віденьчуки,
ми ніколи не маєм спочинку.
В німців є мармеляда, булки,
нам дають на обід ріпи жмінку.

Часом, як італійських куль град
розбиває обози, дороги,
то і тиждень коменда бригад
не довозить нам хліба, підмоги.

Що не знищать в запіллю чи тут
італійці, то у магазинах
офіцери, фельдфеблі вкрадуть,
продають, то проп'ють у кантинах.

Й ми годуємось тим, що десь гриб
і знайдем, чи ягід назбираєм,
У потоці наловимо риб,
слимаків усмаживши, з'їдаєм. —

— Німці вдягнені, взуті, а ми
босоногі, в лахміттях, вошиві
і улітї і в пору зими
йдем у бій в десятій офензиві. —

Розмовляли осьтак у ровах,
оглядались, щоб ворог не бачив,
то ішли пити воду з багна,
у котрім гнило стерво коняче.

І багнетами бились вони
за ту воду смердячу в болоті,
щоб на скелях стрімких, кам'яних
не умерти зі спраги в спекоті.

Уночі йшли на фронт із долин
виздоровці слабі, резервісти,
не помітивши в пітьмі стежин,
заблудили, пропали без вісти.

Біжучи, впав на стежці улан.
Озвірілий від злости й похмілля,
бив і копав його капітан,
та улан мертвий був зі знесилля.

Покотилось каміння в яри,
вчули римляни з гір гуркотнечу,
й італійська гармата з гори
за картечею слала картечу.

— Нас помітили! — крикнули всі,
і побігли у темряві ночі,
навмання і наосліп з лісів,
із гущавин до берега Сочі.

Там загинув цуґсфірер Нечай,
що до любки писав на дозвіллю:
— Ти, Ганнусю, на мене чекай,
потанцюєм на нашім весіллю. —

Близько яру й дороги з долин
покотився поранений в бою
оберляйтнант Хміль, попівський син,
труп його плив на доли рікою,

так гойдався на хвилях якось,
мов маленьке дитя у колисці,
мов його заколисував хтось.
В мілині прибережній багнистій

вкрив намул трупи лемків бійців,
а на березі в тінях похилих
верболозів, калини кущів
Сумували вояцькі могили.

Подивився Багріїв зі скель
на покриті гробами долини,
й мовив серед скелястих пустель:
— Ось тут цвинтар синів України!

Тут вже кожний шматочок землі,
мов плугами, гранатами зритий,
там, де сосни дрімають в імлі,
кожний зруб уже кров'ю облитий.

Довгий час тут все кулі, як серп,
жнуть, стинають, б'ють цвіт України,
лиш за те, що у Боснії серб
архікнязя убив за провини! —

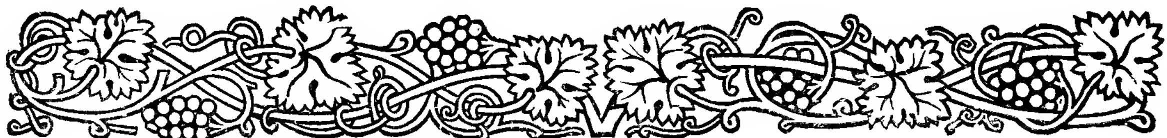

Лев Биковський

КНИГАРНІ, БІБЛІОТЕКИ, АКАДЕМІЯ

Камянець Подільський. За пару днів, з пересядками, був вже в Камянці Подільському. Відразу ж на вулиці зустрів чимало знайомих Каміненець Подільськй зробив на мене приемне враження. Особливо сподобалося Старе Місто мальовничо оперезане р. Смотричем, міст та стародавня турецька твердиня з ХУ-ХУІ ст., по той бік річки.

Разом зі знайомим старшим студентом Євгуновим найняли кімнату в одному з білих домиків на Підзамчу. Там все довкруги було у сливкових садках, а господині у великих казанах по дворах варили повидло.

Міністерство. Мені порадили звернутися за працею до Міністерства Пропаганди. Прийняв мене добродій Северин Іванович, відомий український діяч, колишній землевласник, з Буковини. Він поставився до мене прихильно. Ми швидко порозумілися, хоч він був глухий, і я став працювати під його зарядом. Після кількох днів зорієнтувався, обходячи службово місцеві друкарні, над якими міністерство мало нагляд, що праця в міністерстві була за тодішніх умов недоречною й що мені нічого було там робити.

Університет. Тоді я звернувся до університету (55). Він розпочав був вже, заснований від 1 липня 1918 р., другий рік свого існування. Головний будинок університету знаходився в колишній Технічній Школі, в дільниці Новий Плян. Зголосився до Ректора проф. Ів. Огієнка (56). Покликаючись на свою попередню працю в Національній Б-ці України при Українській Академії Наук в Києві просив прийняти мене на працю до Університетської Бібліотеки (57). Зі сторони Ректора зустрів цілковите зрозуміння положення й далекойдучу негайну опіку. Він призначив мене другим помічником бібліотекаря (першим лишився п. М. Ясінський з відповідним утриманням). У цей спосіб дав мені можливість: 1. перебути тодішній скрутний для мене час та вчитися на університеті, 2. працювати в любому мені бібліотечному фаху, 3. продовжувати теоретичні студії в царині книгознавства й бібліотекознавства.

Університетська бібліотека. Коли я приїхав, восени 1919., з Києва до Камянця Подільського, університетська бібліотека числила вже біля 30,000 томів.Всі стіни в два поверхи від гори до долу, довкруги бібліотечної залі (колишньої церкви) були виповнені полицями з книгами на них. Вони вже там не містилися й почали обсновувати полицями мури-стовпи, що стояли серед приміщення, підпираючи стелю. Окрім того в окремій залі була уряджена студентська читальня з підручною книгозбірнею. Абетковий катальог був значно заавансований і давав доступ до більшої частини книгозбору.

Керував університетською бібліотекою добродій Степан Сірополко, заслужений український діяч на полі позашкільної освіти, зокрема бібліотекознавець в царині ведення публічних і народніх бібліотек. Він же був лектором бібліотекознавства в університеті (58). Його помічником вважався п. Іван Сливка, по адміністраційній частині. Добродій старшого віку, був колишнім вчителем проф. Ів. Огієнка, вельми симпатичний. Він одночасно був господарем будинку, завідував возьними й порядком у ньому. Стремлючи до найбільшої чистоти і консервації будинку наказав возьним намазувати оливою всі поручні на сходах до тої степени що годі було до них доторкнутися. Всі на це нарікали, але він не зважав і робив своє бо мав великий досвід у господарських справах. Помічником Ст. Сірополка по бібліотекарській праці був добродій М. Ясінський, інтелігентний, молодий, самітний, пристійний, вельми пильний у праці. Він залицявся до дружини лектора астрономії в університеті. Згодом разом з нею виїхав до Києва де працював у Всенародній Б-ці (від 1921 до 1936) керівником Відділу «Україніка». (59 та111 ст.105). Їм допомагали декілька панночок, слухачок університету.

В університетській бібліотеці я пробув майже до другої половини травня 19120 р. За той час мав можливість взяти участь в усіх працях, які в ній відбувалися: громадженні книгозбору, порядкуванні його й опрацьовуванні та при книгокористанні.

Мав нагоду бачити, як сильна, творча індивідуальність Ректора про Ів. Огієнка вітала, як опікунчий дух, над бібліотекою. Він дбав не тільки про її поповнення книгами, але й про її належну внутрішню організацію. При всьому своєму обтяженні обов'язками: викладача, ректора - адміністратора, головноуповноваженого уряду УНР — Огієнко знаходив час на постійні наради з бібліотекарем Ст. Сірополком в бібліотечних справах. Наслідком цього Університетська Бібліотека відзначалася своїм порядком, організацією та чіткістю в праці.

(Продовження буде)

З життя ОДВУ

В СОРОКОВИЙ ДЕНЬ

Вістку про несподівану смерть Сл. Пам'яти інж. О. Бойдуника, невелика група українських спеціялістів замешкалих у Денвері, прийняла з великим сумом. Особливо тому, що більшість з них Покійного знали особисто і довгі роки з ним співпрацювали. Ті обставини накладали моральний обов'язок на Денверську Делеґатуру ОДВУ гідно вшанувати його пам'ять, що й було зроблене дня 22-го травня ц. р.

Того ж дня о годині 5-тій по полудні о. П. Смаль відправив в Українській Католицькій Церкві панахиду по закінченню якої в своюму слові підкреслив існуючу в нашому суспільстві різничковість, що перейшла у ненависть, яку не злагіднює, бодай хвилево, навіть смерть таких визначних одиниць як був Сл. Пам'яти інж. Осип Бойдуник.

Після панахиди в залі тої ж церкви відбулися святочні сходини. Змістовним вступним словом ті сходини відкрив секретар місцевої Делеґатури п. маґ. І. Костюк, а доповідь виголосив п. М. Медведський, взявши за мотто політичну плятформу Покійного «Консолідація українських політичних сил на зовнішньому відтинку і шляхотна конкуренція на внутрішньому». На тлі тих думок прелеґент накреслив життєвий шлях Покійного від його вступу в УСС аж до смерти.

В мистецькій частині приняли участь: панна Мирослава Гриб, що з відчуттям продеклямувала вірш Олеся «Маловірам», пані Е. Коцюба, що з глибоким відчуттям і по-мистецьки рецитувала Тарнавського «О, Пане, Справедливим Будь!».

Надзвичайно приємне враження на присутніх зробило своїм виступом тріо: п. Е. Мозгова — сопран, п. М. Кротюк — альт і п. П. Химич — тенор. Вони виконали «Видиш брате мій» та «Із-за гори сніжок летить».

Дует «У полі могила» та «Стоїть явір над водою» виконали пп. Мозгова і Кротюк, а «Забіліли сніги білі» п. Мозгова та п. Химич. Крім того пані Е. Мозгова виконала сольо «Засумуй трембіто».

Очевидно, що сольовий спів п. Мозгової, широко знаної українському громадянству оперної співачки, був найкращою точкою, але також дуже гарно випав жіночий дует, трохи слабше інші пісні.

Ці святочні сходини були приготовані в дуже короткому часі і поза виконавцями їх успіх у великій мірі треба завдячувати п. інж. Ю. Сластіонові, який жертвенно проводив усі проби, аранжував пісні та акомпаніював в часі виступів.

Не зважаючи на деякі недотягнення — цю імпрезу треба вважати найкращою, на яку спромігся український Денвер.

Місцеве Т-во Сприяння УНРаді зі своєї сторони дало Делеґатурі велику моральну піддержку своїм прибуттям на панахиду і сходини та разом віддало останню пошану голові УНРади Сл. П. інж. О. Бойдуника.

На закінчення Голова Делеґатури п. Ст. Коцюба подякував виконавцям за працю, а присутнім за чисельну участь.

С. К.

Independent Ukraine

2315 WEST CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS, U. S. A.

Return and Forwarding Postage Guaranteed

BULK RATE
U. S. POSTAGE
PAID
Chicago, Ill.
Permit No. 7547

To:

MR. W. ROMANOWSKY
415 2nd Street N. E
MINNEAPOLIS, MINN.

ПЕТРО ПУЦИЛО

КАЖЕ